

Leszek Zugaj

**HISTORIA ADMINISTRACJI W GMINIE WIŚNIOWA
PO ROKU 1867**

LUBLIN 2013

WSTĘP

Historia samorządu w Polsce to nie tylko ostatnie lata. Samorząd wiejski funkcjonował już w czasach średniowiecza. Następnie stopniowo go ograniczano, lecz zawsze mieszkańcy mieli pewne formy samoorganizacji – samorząd gromadzki. Funkcjonował do końca istnienia Rzeczypospolitej.

W okresie zaborów istniał nadal samorząd gromadzki pod nadzorem właścicieli ziemskich. Cechą charakterystyczną Galicji była działalność gmin jednostkowych - jednowioskowych. Każda większa stanowiła oddzielną gminę.

Od 1867 roku Galicja uzyskała autonomię. Gminy jednostkowe stały się samorządne. Funkcjonowały także obszary dworskie - pozostałość czasów feudalnych. Powyższy ustrój działał również w pierwszych latach niepodległej Rzeczypospolitej. Dopiero w 1934 roku nastąpiło ujednoczenie samorządu w całej II Rzeczypospolitej. Gminy ówczesne uzyskały samorząd podobny do współczesnego i stały się gminami zbiorowymi, tak jak obecnie.

Po II wojnie światowej stopniowo ograniczano samorząd, aż do jego zniesienia w 1950 roku.

W czasach PRL przeprowadzono zupełnie nieudaną reformę podziału kraju na gromady (1954–1972). Dopiero od 1973 roku zaczęto naprawiać błędy i ustanowiono większe gminy w obecnym kształcie terytorialnym. Ówczesnie ustanowiony podział gminny funkcjonuje w większości do dziś, co stanowi dowód, że się sprawdził.

Właśnie w 1973 roku powstała współczesna gmina Wiśniowa.

Gminy początkowo stanowiły część administracji państwowej. W latach osiemdziesiątych XX wieku rozpoczęto wprowadzanie samorządu wiejskiego (rady sołeckie).

Od 1990 roku gminy funkcjonują według nowych norm prawnych ustalonych w ustawie z 8 marca 1990 roku „o samorządzie gminnym”.

Praca niniejsza ma na celu przedstawienie dziejów administracji i samorządu w okolicy Wiśniowej na przestrzeni ponad 100 lat, od początku XX wieku po czasy współczesne.

GMINY WOKÓŁ WIŚNIOWEJ NA PRZEŁOMIE XIX I XX WIEKU

Okolice Wiśniowej w XIX stuleciu należały do monarchii habsburskiej (Cesarstwo Austrii, następnie Cesarstwo Austro-Węgier). Należały do powiatu wielickiego w cesarskiej prowincji Galicji.

Galicja dysponowała szerokimi uprawnieniami samorządowymi. Należy przypomnieć zasady ustrojowe dawnych gmin galicyjskich. Jej początki sięgają roku 1866 roku, okresu nadania autonomii dla Galicji.

Ustawa gminna z 1866 roku, odnosiła się zarówno do miast, miasteczek, jak i wsi. Nie rozróżniała statusu tych jednostek, z wyjątkiem Krakowa i Lwowa. Za osobną gminę administracyjną uznano każdą osadę (wieś, miasto, miasteczko), która w chwili wejścia w życie ustawy posiadała własny zarząd gminny, czyli burmistrza lub wójta. W ten sposób dawne gminy powstałe jeszcze w końcu XVIII wieku, nadal stanowiły osobne jednostki. Obok gmin równorzędną kategorię stanowiły obszary dworskie. Według ustawy każda własność dominalna (dworska) nie należąca do związku gminnego, stanowiła osobny obszar dworski. Nie określono żadnych limitów, odnoszących się do wielkości terytorialnej gmin czy obszarów dworskich. Teoretycznie obszar dworski zamieszkały tylko przez jednego właściciela ziemskiego, stawał się osobną gminą.

Każdy obywatel musiał należeć do jakiejś gminy. Jedną grupę stanowiła zbiorowość zwaną „swojszczyzną”. Byli to stali mieszkańcy gminy. Notowano też „uczestników gminy”, czyli osoby płacące w gminie podatki (rzemieślnicy, kupcy), pozostali byli „obcymi”, których można było wysiedlić.

Gmina posiadała własny, oraz poruczony zakres działań. *Do własnych należał zarząd majątku gminnego, zakładów, komunikacji lokalnych, szkół miejscowych, filantropji, tudzież cała policja w gminie, a to policja bezpieczeństwa, polowa, leśna, wodna, obyczajowa, sanitarna, czuwania nad środkami żywności, pożarna, budowlana, targowa, nadzór nad miarami i wagami, nad czeladzią, nad wyrobnikami.*¹ W zakresie tych spraw, gminę nadzorował Wydział Powiatowy- samorząd powiatowy.

Sprawy poruczone to: kwestie wyborcze, prowadzenie statystyk, księgi ludności, pobór podatków i pobór do wojska. Gminę nadzorował w tym zakresie naczelnik powiatowy – organ administracji rządowej.

Każda wieś stanowiła z reguły gminę jednowioskową. Czasem w jej skład wchodziły mniejsze, okoliczne miejscowości. Gmin tych nie należało tworzyć administracyjnie, gdyż istniały one w większości od końca XVIII wieku. Każda wieś, czy osada stanowiła oddzielną gminę. Według spisu powszechnego z 1869 roku, w Galicji było 83 miast, 230 miasteczek oraz 11060 gmin i obszarów dworskich.

Na czele gminy stała rada gminna, składająca się z liczby od 8 do 36 członków, wybranych w trzech grupach wyborców gminnych, w ten sposób, że na każdą grupę wypadała trzecia część podatków opłacanych w całości w gminie, poczynając od najwyższej opodatkowanych (na przykład nauczyciele należeli do pierwszej grupy). Kobiety nie miały prawa głosu i biernego prawa wyborczego.

Organem wykonawczym samorządu gminnego była *zwierzchność gminna*, którą stanowili wójt i asesorowie, czyli przysiężni (przynajmniej dwóch). Zwierzchność pochodziła z wyborów dokonywanych przez radę gminną. Rada ustanawiała też urzędników gminnych, *ilu potrzebuje i uzna za stosowne*. Mandaty zwierzchności i rady trwały początkowo trzy lata;

¹ Feliks Koneczny, *Dzieje Administracji w Polsce*, Wilno 1924, s. 307.

od roku 1884, wprowadzono kadencję sześcioletnią. Najważniejszą osobą był wójt. Jego wynagrodzeniem było zwolnienie z niektórych obowiązków i opłat. Miał oznaki swojej godności, niegdyś była to obręcz ze słomą przed domem na drągu, po 1867 roku, tablice stojące przed domem. Na granicach gminy stały podobne tablice. Dodatkowo zwyczajowo, wójt chodził zawsze z grubą, ozdobną laską.²

Zwierzchność gminna sprawowała codzienny zarząd gminy w ramach norm prawnych ustalonych przez państwo i radę gminną. Wykonywała polecenia władz państwowych w ramach poruczonych zadań oraz uchwały rady gminy.

Obok typowych gmin, istniały też „obszary dworskie”, czyli grunty należące do szlachty (folwarki). Obszary te określano w ten sposób: „posiadłość ziemska, niegdyś dominalna, obecnie do związku gminnego nie należące, które istniały jako odrębne posiadłości tabularne”. Ich granice określały prawa własności właściciela gruntów.³ Obszary dworskie były wydzielone z gmin wiejskich, ale policję (uprawnienia policyjne) w karczmach sprawowała gmina, choćby leżały na terytorium dworskim. Przełożonym obszaru dworskiego był właściciel. Jego obowiązki były identyczne, jak w przypadku wójta (zwierzchności) i rady gminnej, ale tylko na obszarze własności dworskiej. Miał jednak taką przewagę, że wójtem swojej gminy był dożywotnio lub do chwili zmiany właściciela. W gminie wiejskiej wójtowie byli kadencyjnie zmieniani.

Ustawa dawała możliwość łączenia gmin i obszarów dworskich, oraz dowolną zmianę granic, ale tylko w obrębie powiatu. Musiała na to jednak pozwolić rada powiatowa. Przewidywano także możliwość łączenia gmin, ale tylko w celu wykonywania pewnych zadań, na przykład szkolnictwa czy drogownictwa (choćby w przypadku, gdy pojedyncza gmina nie miała środków na ten cel).

Gminy samorządowe w Galicji miały najrozmaitszy kształt i obszar. Bywały gminy liczące nawet poniżej 25 domów. Najmniejsze gminy galicyjskie liczyły zaledwie 9 - 10 domów. Były też gminy miejskie liczące powyżej 500 domów (dane z lat 70 XIX wieku). Przeciętnie liczyły około 750 mieszkańców.

Galicja ówczesna słynęła z ubóstwa i słabego wykształcenia ludności. Siłą rzeczy, we władzach gminnych, szczególnie w mniejszych jednostkach, musiały się znaleźć osoby bez wykształcenia.

Według przepisów, rada gminna winna się zbierać raz na kwartał. W praktyce, rzadko w której gminie udawało się przestrzegać tego przepisu. Zdarzało się, że wójtowie wcale nie zwoływali zebrań rady gminnej, nie chcąc mieć nad sobą kontroli. Z drugiej strony, rady gminne często rozchodziły się po długich obradach z braku porozumienia. Dotyczyło to najczęściej uchwał finansowych o nałożeniu podatków. Zdarzały się nawet przypadki użycia policji przez Wydział Powiatowy, do nakłonienia radnych, aby wzięli udział w obradach i uchwalili podatki.

Gminy miały też uprawnienia policyjne. W każdej gminie wyznaczano jednego lub dwóch policjantów, którzy byli pracownikami gminy. Pełnili funkcje porządkowe. W praktyce ich rola stróża prawa, była jedną z ostatnich. Odnosili bowiem na rozkaz wójta pocztę do powiatu i wracali stamtąd z dokumentami. Chodzili do pisarza gminnego z różnymi papierami. Policjanci łączyli zatem funkcje woźnego, i posługacza. Często bywało, że byli oni nie opłacani i wtedy ich praca była niskiej jakości. Do funkcjonariuszy gminnych, należeli też polowi lub leśni. Zajmowali się oni pilnowaniem lasów w imieniu społeczności gminnej.

² Grodziski S, *Studia Galicyjskie...*, s. 316.

³ Tamże, s. 319.

Bywało, że w niewielkich gminach, polowi lub leśni bywali też policjantami i na odwrót.

Dodatkowo bezpieczeństwa w gminie pilnowali sami mieszkańcy, stróżując kolejno wokół własnych domów.

Gminy wykonywały także funkcje sądowe i musiały prowadzić specjalny rejestr orzeczeń sądowych. Zdarzało się jednak, że orzeczenia wydawano ustnie, bez zapisywania.

Gmina zarządzała majątkiem gminnym, lecz nadzór w tej dziedzinie pełniły władze zwierzchnie: krajowe i powiatowe. Chodziło o to, żeby nie roztrwoniono majątku gminnego. Należały do niego: łąki, pastwiska, lasy, czasem lokalne przedsiębiorstwa.

Gminy utrzymywały z własnych środków policjanta miejscowego, płaciły składki na utrzymywanie ubogich, utrzymanie dróg, szkół i na wydatki parafialne. Były to obowiązkowe wydatki gminne. Odpowiednie uchwały podejmowała rada gminna, ale jeżeli ta nie uchwaliła ich, robiła to rada powiatowa. Budżet gminy, uchwalano najpóźniej na miesiąc przed początkiem kolejnego roku. Wydatki miały być pokrywane z dochodów gminnych.

Dochody gminne pochodziły z przychodów z nieruchomości, praw, przywilejów, z kapitałów i przedsiębiorstw gminnych.⁴ W przypadku, gdy potrzeby były większe niż dochody, nakładano dodatki do państwowych podatków. Gmina miała też prawo żądać od mieszkańców, bezpłatnych robót na rzecz gminy (na przykład naprawa dróg). Nakładanie podatków dodatkowych, było kontrolowane przez władze zwierzchnie, jeżeli przekraczało 20% dodatków. Na nałożenie nadzwyczajnego podatku powyżej 50%, należało posiadać zgodę Sejmu Krajowego i samego cesarza. W zakresie żądań na rzecz usług bezpłatnych dla gminy, nie było żadnych ograniczeń.

Na przełomie XIX i XX wieku na terenie współczesnej Gminy funkcjonowały następujące gminy wiejskie: Glichów, Kobielnik, Lipnik, Poznachowice Dolne, Węglówka, Wierzbanowa i Wiśniowa.

Opisy tych gmin znajdujemy w źródłach z końca XIX wieku.

Glichów (wraz z Czerninem) według opisu z 1884 roku leżał nad potokiem o nazwie Lipnik dopływem Krzyworzeczki wpadającej potem do Raby. Wieś leżała w *okolicy górzystej* w powiecie wielickim. Należała do sądu powiatowego i urzędu pocztowego w Dobczycach. Natomiast parafia znajdowała się w Raciechowicach. Według opisu wsi jej grunty rozciągały się aż do góry Grodzisko. Mieszkało tutaj 248 osób. Obok wsi znajdował się folwark (większa własność - dwór) należąca do Floriana Górczyńskiego (134 morgu gruntów ornych, 29 mórg łąk i ogrodów, 16 mórg pastwisk i 142 morgi lasu). Do miejscowych gospodarzy należało 144 morgi gruntów ornych, 53 morgu łąk, 43 morgi pastwisk i 13 mórg lasu.⁵

Kobielnik był ówczasie "przyległością" do Wiśniowy jednak stanowiła oddzielną gminę wiejską. Miejscowość leżała nad Kobielnickim potokiem wpadającym do Krzyworzeczki dopływu Raby na wschodnim stoku góry Kamiennik w powiecie wielickim. Miejscowość składała się z dwóch części i stąd na mapach często oznaczona była jako Kobielniki. Według opisu była to okolica górzysta pokryta świerkowymi lasami. Miejscowość należała do parafii w Wiśniowej. Wszyscy mieszkańcy, w liczbie 415, należała do kościoła rzymskokatolickiego. Obok wsi znajdował się folwark dworski należący do hrabiego Romera (lata osiemdziesiąte XIX wieku), który posiadał 126 mórg gruntów ornych i 159 mórg lasu. Do miejscowych

⁴ Tamże, s. 196.

⁵ *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Wawelskiego, Warszawa 1880-1902, tom II, s. 581.*

gospodarzy należało 731 mórg gruntów ornych, 236 mórg łąk, 443 mórg pastwisk oraz 459 mórg lasu.⁶

Lipnik według opisu z końca XIX wieku była to *dluga wieś* w powiecie wielickim przy drodze gminnej z Drogini do Wiśniowy w okolicy "pagórkowatej i lesistej" nad potokiem o tej samej nazwie. Zachodnia granica wsi wyznaczała jednocześnie granicę powiatu. W nizinach obok wsi rosły lasy świerkowe na "Kamienniku" bukowe. *Gleba składa się z zimnej glinki, z której gdzieś wypływa brunatna o przykrym zapachu ciecz, zwana rdzawką.* Wieś liczyła (w 1886 roku) 1094 mieszkańców, katolików należących do parafii w Wiśniowej. Obok wsi funkcjonowała większa własność dworska licząca 221 mórg gruntów ornych, 70 mórg łąk, 17 mórg pastwisk i 1235 mórg lasu. Do mieszkańców wsi należało 682 mórg gruntów ornych, 360 mórg łąk i ogrodów oraz 429 mórg pastwisk. Lipnik graniczył w Wiśniową od północy i wschodu, na północy z Glichowem i Trzemesznią, na zachodzie z Chełmnem, od południa z Kobielnikiem.⁷

Poznachowice Dolne połączone z Poznachowicami Górnymi tworzyły jeden obszar osadniczy w powiecie wielickim. Różniła je przynależność parafialna. Poznachowice Dolne należały do parafii w Wiśniowej, Górne do parafii Raciechowice. Obie miejscowości *leżą w pagórkowatym terenie nad Krzyworzeką uchodzącą do Raby przy gościńcu z Dobczyc do Mszany Dolnej.* Ciekawostką jest fakt, że Poznachowice Dolne, wbrew nazwie, leżą wyżej niż Poznachowice Górne. Obie miejscowości tworzyły długą ulicę *wzdłuż rzeki i gościńca. Zarówno ku zachodowi jak i wschodowi zamykają dolinę rzecznej lesiste pasma. Gleba glinowa, z pokładem piaskowcowym.* Poznachowice Dolne graniczą od południa z Lipnikiem i Wiśniową. Od zachodu z Glichowem, od wschodu *przez lesiste góry* z Zegartowicami i Krzesławicami. Dolne liczyły w 1888 roku 46 domów i 286 mieszkańców, w tym 283 katolików i 3 Żydów. Obok wsi znajdował się folwark należący do spadkobierców Aleksego Bilińskiego. Do mieszkańców wsi należało 261 mórg gruntów ornych, 61 mórg łąk i ogrodów, 44 mórg pastwisk i 14 mórg lasu.⁸

Węglówka według opisu z lat 90 XIX wieku była to wieś w powiecie wielickim *zabudowa w okolicy górskiej, w zwartej dolnie potoku Węglówki. (...) Porozrzucana nad potokiem i po stokach gór sięgających do 650 metrów n.p.m. Liczy 178 domów i 1075 mieszkańców (w tym 5 Żydów).* Parafia znajdowała się w Wiśniowej. Większa własność dworska liczyła 59 mórg gruntów ornych, 11 mórg łąk, 9 mórg pastwisk, 50 mórg lasów. Do mieszkańców wsi należało 919 mórg gruntów ornych, 145 mórg łąk i 391 mórg pastwi oraz 410 mórg lasu. Wieś graniczyła z Kasiną, Pcimiem, na wschodzie z Wierzbanową, od południa z Kobielnikiem.⁹

Wierzbanowa należała do powiatu wielickiego leżała w dolinie górskiej nad Krzyworzeką. Przez wieś prowadziła droga z Dobczyc do Kasiny Wielkiej. *Wzniesienie wsi rozłożonej po obu brzegach rzeki i gościńca wynosi średnio 430 m.n.p.m. "Ku północy obniża się teren i rozszerza w piękną dolinę mieszczącą kilka wsi. Z zachodu, południa i wschodu otaczają Wierzbanową lasy świerkowe, znacznie przetrzebione. Z obszarem dworskim wieś*

⁶ Tamże, tom IV, s. 202.

⁷ Tamże, tom V, s. 274.

⁸ Tamże, tom VIII, s. 900.

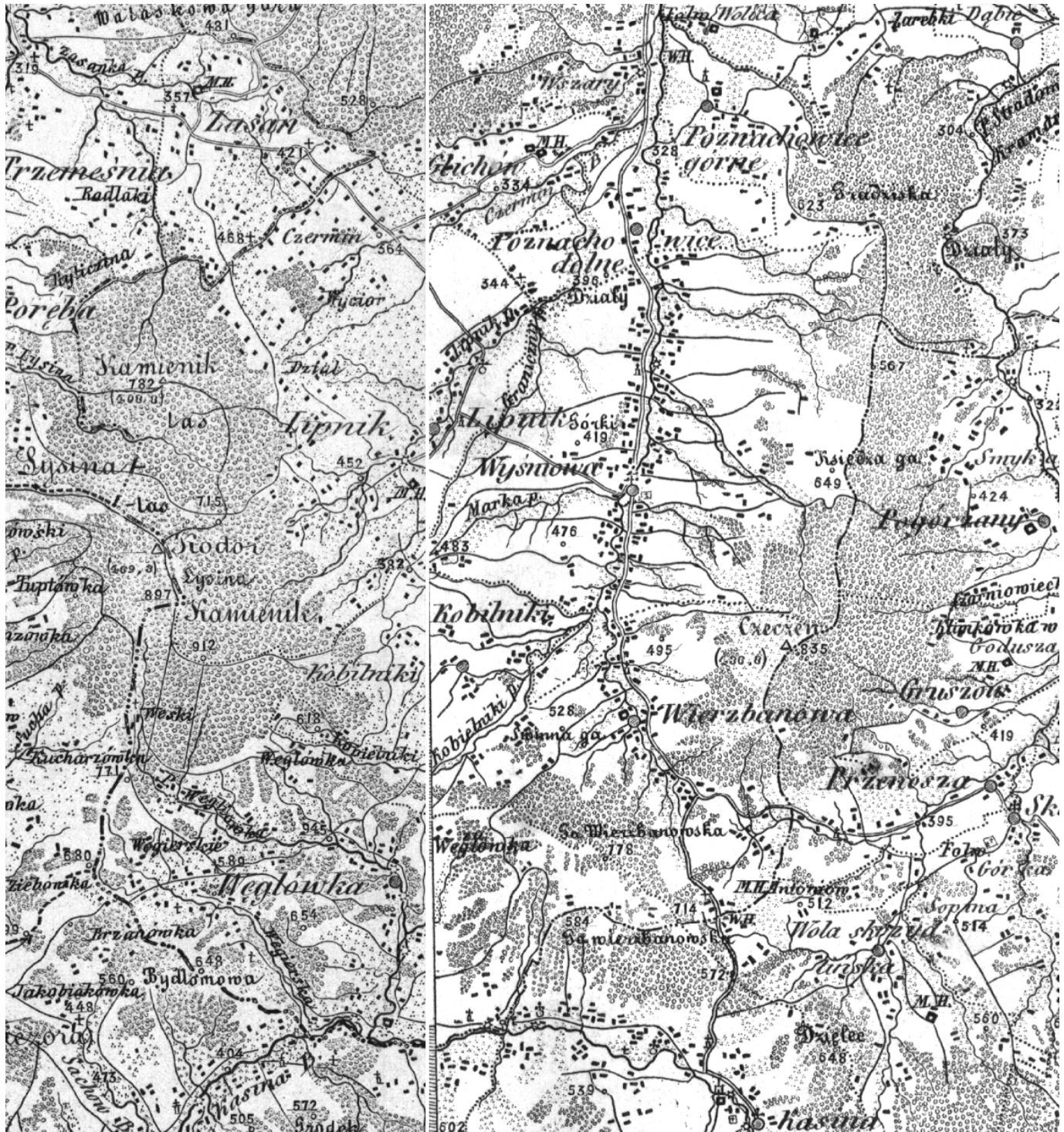
⁹ Tamże, tom XIII, s. 255.

liczyła 65 domów i 632 mieszkańców katolików. Parafia znajdowała się w Wiśniowej.¹⁰

Wiśniowa. Według opisu z lat dziewięćdziesiątych XIX wieku była to wieś w powiecie wielickim. Znajdowała się parafia katolicka i stacja pocztowa. Według opisu "zajmuję dość szeroką dolinę nad Krzyworzeką, prawym dopływem Raby, do której spływają liczne potoki. Poziom wsi wznosi się na 419 m.n.p.m. w miejscu najniższym. Ciągnie się Wiśniowa długą ulicą nad rzeką i gościńcem z Dobczyc do stacji kolei transwersalskiej w Kasinie Wielkiej, stykając się domami na południe z Wierzbaną a na północy z Poznachowicami Dolnymi. Na wschodzie ma pasmo górskie, pokryte lasem (...). Wieś ma obszar z obszarem dworskim 244 domów i 1602 mieszkańców (788 mężczyzn i 814 kobiet), 1542 katolików i 60 Żydów. Dobra te były przez dłuższy czas dzierżawione przez izraelitów. Posiadłość dworska należała do Emilii Romerowej liczyła 122 mórg gruntów ornych, 8 mórg łąk, 12 mórg pastwisk. Do mieszkańców wsi należało 1225 mórg gruntów ornych, 379 mórg łąk, 466 mórg pastwisk i 413 mórg lasów.¹¹

¹⁰ Tamże, tom XIII, s. 390.

¹¹ Tamże, tom XIII, s. 613.

Gminy wokół Wiśniowej na austriackiej mapie z 1890 roku. Widoczne podziały administracyjne, gminne i powiatowe.

Ustawa gminna z 1866 roku, obowiązywała do końca funkcjonowania Galicji (1918). Mimo różnych mankamentów samorządowe gminy działały. Najwięcej sporów budziła sprawa istnienia obszarów dworskich - pozostałość czasów feudalnych. W 1914 roku, rozpoczęto kroki w celu zniesienia odrębności obszarów dworskich. Zajmował się tym Sejm Krajowy, który określił na jakich warunkach nastąpi to zniesienie i włączenie do gmin. Obszary gmin dworskich, w przyszłości miały nie mieć możliwości korzystania z dobra gminnego, oraz obowiązku spłaty zadłużenia gminnego zaciągniętego przed połączeniem. Właścicielowi obszaru dworskiego, nie wolno było wykonywać uprawnień policyjnych na swoim terytorium, w zamian za co miał mieć obniżone podatki gminne o 20%. Właścicielowi ziemskiemu miał przypadać tak zwany głos wiralny, to jest bez wyboru. Miał on z urzędu mieć miejsce w organach uchwałodawczych, pod warunkiem, że opłacał przynajmniej 100 koron podatków. Sejm Krajowy nie przeprowadził powyższej reformy, ponieważ został rozwiązany w 1914 roku i już nigdy się nie zebrał w powodu wybuchu I wojny światowej.¹²

¹² Pazdro Zbigniew, *Przemiany ustrojowe samorządu terytorialnego na obszarze byłej Galicji (1918-1939)*, Lwów 1939, s. 3.

GMINY W OKOLICY WIEŚNIOWEJ W II RZECZPOSPOLITEJ

Po zakończeniu I wojny światowej na przełomie października i listopada 1918 roku, monarchia austro - węgierska zaczęła się rozpadać na państwa narodowe. 31 października 1918 roku w Krakowie, władzę przejęła Polska Komisja Likwidacyjna dla Galicji i Śląska Cieszyńskiego. Składała się ona z posłów z Galicji. Celem Komisji było odłączenie polskich obszarów monarchii austro – węgierskiej. Polska Komisja Likwidacyjna rozporządzeniem z 23 listopada 1918 roku, przeprowadziła reformę gminnego prawa wyborczego w kierunku jego demokratyzacji. Zatrzymano podział na koła wyborcze, wprowadzono jednak dodatkowe koło i dano możliwość głosowania także kobietom. W ten sposób prawo wyborcze stało się powszechne¹³.

10 stycznia 1919 roku, Polska Komisja Likwidacyjna została zniesiona dekretem Naczelnika Państwa i zastąpiła ją Komisja Rządząca dla Galicji, Śląska Cieszyńskiego, Spiszu i Orawy. Dopiero w końcu 1920 roku, utworzono województwo krakowskie podzielone na powiaty, w tym powiat wielicki z okolicami Wiśniowej.¹⁴

Należało połączyć dzielnice kraju, podzielone od czasów XVIII wieku między zaborców. Nie było to łatwe. Nie istniała nawet linia kolejowa łącząca bezpośrednio Warszawę z Krakowem. Ciekawostką jest fakt, że w dawnej Galicji obowiązywał ruch lewostronny w przeciwieństwie do Królestwa Polskiego.

Zasadą generalną tamtych czasów, było pozostawienie częściowego ustroju pozostałych po zaborcach. W Galicji pozostawiono podział na powiaty z Radami Powiatowymi i Wydziałami Powiatowymi (wywodzącymi się z dawnej Galicji). Ustrój gminny pozostał praktycznie bez zmian z niewielkimi modyfikacjami.

Postulowane zmiany wprowadził dopiero 26 lipca 1919 roku, Sejm Ustawodawczy Rzeczypospolitej, który uchwalił odpowiednią ustawę, dostosowującą ustrój galicyjskich gmin do systemu prawnego II RP. Sejm Ustawodawczy tego samego dnia przeprowadził faktyczne połączenie obszarów dworskich z sąsiednimi gminami; uchwalono ustawę „o połączeniu obszarów dworskich z gminami”¹⁵.

¹³ Tamże, s. 5.

¹⁴ Dz.U. 1920 nr 117 poz. 768.

¹⁵ Tamże.

403.

USTAWA

z dnia 26 lipca 1919 r.

zmieniająca postanowienia galicyjskiej ustawy gminnej, obowiązująca na terytorjum b. Galicji.

Art. 1. § 5, § 16, § 40 d., § 95 i § 97 ustawy gminnej z dnia 12 sierpnia 1866 r. dz. u. kr. № 19 (zmienionej w § 16 nowelą z 21 marca 1888 r. dz. u. kr. № 40) zostają uchylone w dotychczasowem brzmieniu i mają opiewać jak następuje:

§ 5.

Każda nieruchomość musi należeć do związku pewnej gminy.

§ 16.

Członek gminy, opłacający przynajmniej szóstą część całej sumy podatków bezpośrednich, w gminie do opłaty przypisanych, ma prawo być bez wyboru członkiem Rady gminnej, jeżeli jest obywatelem Państwa Polskiego i nie zachodzi względem niego żadna okoliczność wykluczająca lub wyłączająca, wskazana w §§ 3, 10 i 11 ordynacji wyborczej dla gmin.

Za osobę nieużywającą własnowolności wykonywa to prawo jej prawny zastępca lub tegoż pełnomocnik.

Wojskowi w czynnej służbie i kobiety, jeżeli chcą z tego prawa korzystać, muszą, wszystkie zaś inne osoby, mające to prawo, mogą je wykonywać przez pełnomocników.

Współposiadacze realności umocowują do wejścia w skład Rady gminnej jednego z pośród siebie lub inną osobę.

Radnego bez wyboru nie może zastępować kto nie jest obywatelem państwa § 1, nie używa własnowolności, lub względem kogo zachodzą okoliczności wykluczające lub wyłączające w §§ 3, 10 i 11 ordynacji wyborczej dla gmin wskazane.

Zastępca może tylko jedną osobę zastępować. Jeżeli zastępca już co do swojej osoby należy do Rady gminnej, głos jego przy głosowaniu podwójnie ma być liczony.

§ 40.

d) uchwalanie w sprawach, odnoszących się do umów gminy z innymi gminami co do stosunków, wskazanych w §§ 2, 3, 4, 95, 96, 97 tej ustawy.

§ 95.

Gminom, należącym do tego samego powiatu politycznego, wolno jest łączyć się z innymi gminami, dla wspólnego zawiadywania wszystkimi, albo tylko niektórymi sprawami tak własnego (§ 27), jako też poruczonego (§ 28) zakresu działania.

Umowa co do sposobu wspólnego zawiadywania sprawami potrzebuje zatwierdzenia politycznej władzy krajowej, która to zatwierdzenie udziela w porozumieniu z Radą powiatową.

§ 97.

Jeżeli gminy łączą się z innymi gminami dla wspólnych zakładów w specjalnych celach ich zakresu działania, wolno jest interesowanym stronom ustanowić organa, potrzebne do zawiadywania temi zakładami, i oznaczyć zakres działania tych organów.

Gdyby strony interesowane nie mogły pogodzić się w tej mierze, wydział powiatowy wyda stosowne rozporządzenie.

Przepisy tej ustawy, odnoszące się do zakładów gminnych, tyczą się także takich wspólnych zakładów.

Art. 2. Ustawa ta obowiązuje z dniem 1 sierpnia 1919 r.

Art. 3. Wykonanie tej ustawy porucza się Ministrowi Spraw Wewnętrznych.

Marszałek:

Trąpczyński

Prezydent Ministrów:

I. J. Paderewski

Minister Spraw Wewnętrznych:

S. Wojciechowski

W latach 1919-1933, obowiązywała w dawnej Galicji ustawa o gminach z 1866 roku wraz ze zmianami z 1919 roku. Obszary dworskie zostały włączone do gmin. Kształt terytorialny gmin zmieniał się, gdy gminy same postanowiły połączyć się w jedną gminę na zasadzie dobrowolności. Bywało jednak, że władze zwierzchnie widziały konieczność łączenia i znoszenia gmin. W takich przypadkach, minister spraw wewnętrznych na mocy rozporządzenia, dokonywał niezbędnych zmian w trybie administracyjnym.¹⁶

W 1921 roku przeprowadzono pierwszy powojenny spis powszechny. Według niego na terenie współczesnej Gminy funkcjonowały następujące gminy wiejskie: Glichów, Kobielnik, Lipnik, Poznachowice Dolne, Węglówka, Wiśniowa i Wierzbanowa.

Gmina Glichów liczyła ówczesnie 47 domów i 269 mieszkańców, wszyscy deklarowali narodowość polską i wiarę katolicką.

Gmina Kobielnik liczyła 68 domów i 422 mieszkańców. Wszyscy także deklarowali narodowość polską i wiarę katolicką.

Gmina Lipnik liczyła 215 domów i 1136 mieszkańców. Tutaj też wszyscy byli Polakami i katolikami.

Gmina Poznachowice Dolne liczyła 53 domy i 322 mieszkańców. Niemal wszyscy byli katolikami z wyjątkiem 3 wyznawców judaizmu. Pod względem narodowościowym wszyscy podali polską.

Gmina Węglówka liczyła 177 domów i 1048 mieszkańców. Notowano 1038 katolików i 10 wyznawców judaizmu. Jednak wszyscy podali narodowość polską.

W gminie Wierzbanowa naliczono 101 domów i 588 mieszkańców. Oprócz katolików mieszkało tu także 9 wyznawców judaizmu. Wszyscy deklarowali narodowość polską.

Gmina Wiśniowa była największa. Liczyła w 1921 roku 274 domy i 1474 mieszkańców. Pod względem wyznaniowym było 1418 katolików, 55 wyznawców judaizmu i 1 grekokatolik. Pod względem narodowościowym przeważali Polacy, jednak 48 podało narodowość żydowską.¹⁷

¹⁶ Dz. Ustaw, 1922, nr 86, poz. 770.

¹⁷ Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, spis powszechny z 1921 roku, woj. krakowskie, Warszawa 1925, s. 38.

Miasta Gminy	Budynki		Ludność obecna w dniu 30 września 1921 r. (bez objętej spisem wojskowym)																
	z przezn. mieszkalne	inne za- mieszkałe	Ogół- tem	Męż- czyzn	Ko- biet	W tej liczbie było wyznania							Podało narodowość						
						rzymsko- katolick.	grecko- katolick.	ewange- lickiego	innego chrześc.	może- szowego	innego	niewia- domego	polską	rusińską	niemiec- ką	żydow- ską	inną	niewia- domą	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
23. Pow. Wieliczka																			
1. Okrag sądowy Dobczyce	4 372	18	24 283	11 299	12 984	23 479	10	1	1	791	1		24 006	5	1	258	13		
I. Miasta:	603		2 920	1 330	1 590	2 566	8			346			2 722	5		193			
1. Dobczyce, m-to	603 ¹⁾		2 920	1 330	1 590	2 566	8			346			2 722	5		193			
II. Gminy:	3 769	18	21 363	9 969	11 394	20 913	2	1	1^a	445	1^b		21 284		1	65	13^c		
1. Bilczyce	94		559	275	284	559							559						
2. Bojańczyce	20		122	53	69	122							122						
3. Brzezowa	105	1	669	295	374	669							669						
4. Czasław	97 ²⁾	1	644	275	369	637					7		644						
5. Dziekanowice	55 ³⁾		274	118	156	274							274						
6. Falkowice	81		451	210	241	451							451						
7. Gdów	281 ⁴⁾	6	1 753	779	974	1 507	1			245			1 753						
8. Glichów	47 ⁵⁾		269	124	145	269							269						
9. Gruszów	141 ⁶⁾	2	798	362	436	784					14		793			5			
10. Hucisko	23	1	155	64	91	152					3		155						
11. Kawec	40		221	98	123	209				12			209			12			
12. Kędzierzynka	59		318	152	166	318							318						
13. Kobielnik	68		422	212	210	422							422						
14. Komorniki	60 ⁷⁾		323	155	168	323							323						
15. Kornatka	116 ⁸⁾		758	359	399	756		1	1				755		1		2		
16. Krzesławice	124		765	365	400	762				3			765						
17. Krzyworzeka	37		235	122	113	235							235						
18. Kunice	71 ⁹⁾	1	380	188	192	362					18		380						
19. Kwapinka	51		283	132	151	283							283						
20. Liplas	50		274	129	145	266				8			274						
21. Lipnik	215	1	1 136	537	599	1 136							1 136						
22. Mierzeń	49		260	121	139	254				6			260						
23. Niezdów	29		154	69	85	146				8			145					9	
24. Nizowa	23		144	75	69	144							144						
25. Nowa Wieś	60	1	305	138	167	305							305						
26. Podolany	39 ¹⁰⁾		183	84	99	183							183						
27. Poznachowice Dolne	53		322	156	166	319				3			322						
28. Poznachowice Górne	80	1	417	191	226	417							417						
29. Raciechowice	110		587	277	310	586					1		587						
30. Rudnik	53		274	138	136	264				10			274						
31. Sawa	43		236	105	131	236							236						
32. Sieraków	102		589	295	294	589							589						
33. Skrzynka	71		391	162	229	391							391						
34. Stadniki	70	1	389	182	207	389							389						
35. Stryżowa	67		339	156	183	339							339						
36. Węglówka	177	1	1 048	498	550	1 038				10			1 048						
37. Wierzbanowa	101 ¹¹⁾		588	277	311	579				9			588						
38. Winiary	100 ¹²⁾		530	245	285	524				6			530						
39. Wiśniowa	274 ¹³⁾	1	1 474	712	762	1 418	1			55			1 426			48			
40. Zagórzany	90 ¹⁴⁾		452	208	244	452							452						

Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, spis powszechny z 1921 roku, woj. krakowskie, Warszawa 1925, s. 38

LIPNIK.

Wieś i gmina, V-ge et commune, pow. Wieliczka, distr. de Wieliczka, sąd powiat. Dobczyce, tr. de distr. Dobczyce, sąd okr. Kraków, 1136 d'arr-t Kraków, 1136 habit. (13 km) Kasina Wielka Wiśniowa k. Dobczyc (13 km) Kasina Wielka Wiśniowa k. Dobczyc. Młyny, tartaki.

Właściciele ziemscy (propriétaires fonciers): Bzowski Kaz. (783).

Bednarze (tonneliers): Dudzik M.

Cieśle (charpentiers): Woźnicki J.

Kolodzieje (charrons): Lampa J.

Koszykarze (vanniers): Głęb J.

Kowale (forgerons): Bogarz J.

Krawcy (tailleurs): Hibjotus J.

Młyny (moulins): Buslet W. —

Jeżyk J.

Stolarze (menuisiers): Jasek J.

Tartaki (scieries): Hołuj J. (par) —

Jeżyk J.

WECLÓWKA.

Wieś i gmina, V-ge et commune, pow. Wieliczka, distr. de Wieliczka, sąd pow. Dobczyce, sąd okr. Kraków, 1048 d'arr-t Kraków, 1048 habit. (6 km) Kasina Wielka Kasina Wielka Mszana Dolna Mszana Dolna, 1 kat. Młyny. 1 cath. Moulins

Właściciele ziemscy (propriétaires fonciers): Lubomirski ks. Kaz. (220).

Bednarze (tonneliers): Jarosz J.

Kolodzieje (charrons): Drabik J.

Kowale (forgerons): Krzysztofek J.

Krawcy (tailleurs): Ślusarz A.

Młyny (moulins): Kuchnia M. (wod)

— Obajtek J. (wod) — Pysz

J. (wod):

Murarze (maçons): Olesek W.

Różne towary (articles divers):

Jasek W. — Murzański W. —

Wasserlauf H.

Rzeźnicy (bouchers): Jusek J.

Stolarze (menuisiers): Gawel W.

Tytoniowe wyroby (tabacs): Jusek

W. — Malinger A. — Ślusarz J.

WIŚNIOWA.

Wieś i gmina, V-ge et commune, pow. Wieliczka, distr. de Wieliczka, sąd pow. Dobczyce, sąd okr. Kraków, 1474 d'arr-t Kraków, 1474 habit. (10 km) Kasina W. (10 km) Kasina Wiśniowa W. Wiśniowa k. Dobczyc (10 km) Kasina W. Wiśniowa k. Dobczyc. Dobczyce, 1. Dobczyce, 1.

Bławaty (tissus): Goldstein F.

Cieśle (charpentiers): Bolechowski J.

Kasy pożyczek-oszczęd. (caisses d'emprunt et d'épargne): Kasa Stefczyka.

Kolodzieje (charrons): Opila St.

Kooperatywy (coopératives): „Praca”.

Kowale (forgerons): Dominik B.

Krawcy (tailleurs): Tomczyk S.

Młyny (moulins): Dominik J.

Murarze (maçons): Wolicki J.

Piekarze (boulangers): Wold A.

Jaśkiewicz L.

Różne towary (art. divers): Freund-

lich G. — Gatterer I. — x Kółko

Rolnicze — Soldinger S.

Jaśkiewicz L.

Rzeźnicy (bouchers): Jerelk A.

Skóry (cuirs): Nichtberger H.

Stolarze (menuisiers): Marcin J.

Szewcy (cordonniers): Lichoń J.

Wyszynk trunków (spiritueux):

Färber Józ. — Kowal Wojc. —

Nichtberger M. — Soldinger L.

W 1931 roku przeprowadzono kolejny spis powszechny. Według niego na terenie współczesnej Gminy Wiśniowa funkcjonowały następujące gminy wiejskie:

Gmina	Powierzchnia ogółem km ²	Użytków rolnych		Budynki mieszkalne		Liczba ludności	
		Ogółem	Gruntów rolnych	30 IX 1921	9 XII 1931	30 IX 1921	9 XII 1931
		km ²					
Glichów	3,51	2,56	1,62	47	50	269	288
Kobielnik	2,67			68	75	422	435
Lipnik	17,59	9,04	6,03	215	216	1136	1251
Poznachowice Dolne	2,77	2,54	1,9	53	52	322	311
Węglówka	14,06	8,25	6,76	177	101	1048	1078
Wierzbanowa	10,10	73%	44%	101	97	588	557
Wiśniowa	16,09	13,41	9,75	274	264	1474	1421

W latach 1933-1934, dokonano wielu zmian w funkcjonowaniu gmin wiejskich w Polsce. Kraj do tej pory posiadał kilka systemów administracji lokalnej, oddziedziczonych po zaborach. Postanowiono to ujednoczyć i nową ustawę o samorządzie gminnym zwano „scaleniową.” Nowy ustrój najwięcej podobny był do ustawodawstwa obowiązującego wcześniej w dawnym Królestwie Polskim.

Od tej pory powołano gminy zbiorowe złożone z kilku lub kilkunastu wsi (a nawet więcej), folwarków, osad itp., w odróżnieniu od dawnej Galicji czy zaboru pruskiego, gdzie funkcjonował bardzo podobny system gmin jednostkowych. Ustawa scaleniowa nie objęła tylko Województw Śląskiego, gdzie zachowany został dawny ustrój gmin jednostkowych.

Gminy dzieliły się na gromady (odpowiednik współczesnych sołectw). Tworzenie i znoszenie gmin, miało miejsce na podstawie rozporządzenia ministra spraw wewnętrznych. Podział na gromady był ogłaszany w Dzienniku Urzędowym Województwa i dokonywano go na mocy postanowienia wojewody.

W województwach krakowskim, lwowskim, stanisławowskim i tarnopolskim, przeprowadzono reformę podziału administracyjnego. W miejsce 6033 gmin jednostkowych, wprowadzono 735 gmin zbiorowych. W województwie krakowskim powstało ich 195, w województwie lwowskim 252. Dawne gminy liczyły przeciętnie 1000 mieszkańców, nowe około 9000. Jednocześnie powołano w województwie krakowskim 1798 gromad, a w województwie lwowskim 2235 gromad. Dawne gminy stały się w większości nowymi gromadami. Zachowały swój majątek, zakłady, urządzenia gminne. Gromady posiadały

prawo prywatne w zakresie rozporządzania majątkiem.¹⁸

Według nowej ustawy gminnej o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego¹⁹ z 23 marca 1933 roku funkcje uchwałodawcze przejęła rada gminna. Wyboru radnych dokonywało kolegium, złożone z delegatów rad gromadzkich, sołtysów i podsołtysów wszystkich gromad. Istniał cenzus wieku przy prawie wyborczym czynnym - 25 lat (wcześniej 21) i w prawie wyborczym biernym wynoszący 30 lat (wcześniej 25).

W gminach do 5000 mieszkańców radnych było 12. Kadencja radnych wynosiła 5 lat. Warto wspomnieć, że w czasach II RP mandat radnego nie wiązał się z żadnym wynagrodzeniem.

W gromadach organem uchwałodawczym było zebranie gromadzkie. Zbierało się pod przewodnictwem sołtysa lub jego zastępcy (podsołtysa). Podejmowało uchwały dotyczące danej gromady (np. kwestie majątkowe), wybierało sołtysa i jego zastępcę na 3-letnie kadencje. Wybrani musieli mieć ukończone 30 lat. Zebranie gromadzkie wybierało radnych gromadzkich w liczbie od 12 do 30. Organem wykonawczym gromady był sołtys oraz jego zastępca. Wybory zatwierdzał starosta powiatowy. Każdy mieszkaniec wsi w przypadku zgłoszenia go na sołtysa lub podsołtysa miał obowiązek sprawowania obowiązków do końca kadencji. Składał on przysięgę służbową na ręce starosty. Do sołtysa należało kierowanie sprawami gromady, zarządzanie majątkiem, reprezentowanie gromady na zewnątrz. Przewodniczył on także zebraniom. Należały też do niego sprawy bezpieczeństwa, porządku publicznego, przestrzegania przepisów, doręczania pism sądowych, wykonywania obowiązków związanych z poborem wojskowym.

W nowym ustroju gminnym utworzono nieznany wcześniej organ – zarząd gminy. Przejął on część uprawnień dawnej rady gminy. Zarząd gminy funkcjonował na czele z wójtem i podwójcim. W skład zarządu wchodziło też dwóch lub trzech ławników. To właśnie zarząd gminy na co dzień sprawował władzę w gminie. Zarząd gminy przygotowywał projekt budżetu, regulaminy, instrukcje urzędu, decydował o wydatkach. Kadencja członków zarządu wynosiła 5 lat. Wójta oraz członków zarządu wybierała Rada Gminy w głosowaniu tajnym.

Na czele urzędu gminy stał sekretarz. Jako jedyny musiał mieć odpowiednie kwalifikacje. Mianował go i zwalniał starosta powiatowy. Sekretarz protokołował posiedzenia rady gminy i miał głos doradczy w radzie. Sekretarz był kierownikiem urzędu gminy.

Wójt był zwierzchnikiem całej gminy i aparatu urzędniczego. Miał prawo reprezentowania gminy i podpisywania umów w jej imieniu. Dokumenty, w których były zobowiązania finansowe gminy, należało opatrzyć podpisem jeszcze jednego członka zarządu gminy. Wójt był reprezentantem administracji rządowej w terenie, wykonywał także zadania zlecone przez rząd.

Wójt, jako organ rządowy, działał jednoosobowo i pod osobistą odpowiedzialnością. Nadzór nad jego działalnością sprawował starosta. Starosta miał prawo zwolnić wójta lub rozwiązać radę gminy w przypadkach łamania prawa.²⁰

¹⁸ Pazdro Zbigniew, *Przemiany ustrojowe...*, s. 7.

¹⁹Dz. U. 1933, nr 35, poz. 294.

²⁰Tamże.

nie może być obecny przy rozważaniu sprawy i w głosowaniu nad nią brać udziału. Postanowienie to stosuje się również, jeżeli interesowani są: małżonek członka organu, jego krewni lub powinowaci pierwszych trzech stopni, osoby, pozostające pod jego opieką, przysposabiający (przysposobiciel), bądź przysposobiony, albo jeżeli chodzi o sprawę, w której pomiędzy członkiem organu a osobą trzecią zachodzi stosunek zastępstwa prawnego.

(3) Uchwały powyższych organów, powzięte w obecności osób, o których mowa w ust. (1) lub (2), może władza nadzorcza unieważnić, ma zaś obowiązek to uczynić na wniosek osoby interesowanej, zgłoszony w ciągu dni 30 po dniu powzięcia danej uchwały.

Rozdział 3.

Gmina wiejska i gromada.

Gmina wiejska.

Art. 10. (1) Do obszaru gminy wiejskiej wchodzi jedna lub więcej miejscowości (osad, miasteczek, wsi, siół, osiedli, przysiółków, kolonij, zascianków, folwarków i t. p.).

(2) Wielkość obszaru gminy powinna odpowiadać naturalnemu, o ile możliwości, zasięgowi wspólnego zainteresowania lokalnymi sprawami publicznymi ogółu mieszkańców połączonych miejscowości, jak również zapewnić gminie zdolność wykonywania ciągłych na niej zadań.

(3) Każda gmina wiejska jest samorządną jednostką terytorjalną, osobą prawa publicznego i podmiotem praw majątkowych.

Art. 11. (1) Członkami rady gminnej są: wójt, jako przewodniczący, podwójci, ławnicy oraz radni.
(2) Liczba radnych wynosi w gminach wiejskich:
a) do 5.000 mieszkańców — dwunastu;
b) od 5.000 do 10.000 mieszkańców — szesnastu;
c) powyżej 10.000 mieszkańców — dwudziestu.

Art. 12. (1) Zarząd gminny składa się z wójta, podwójciego oraz dwóch, w gminach zaś, liczących ponad 10.000 mieszkańców, trzech ławników.

(2) Wójt i podwójciego wybierają radni w głosowaniu tajnym większością głosów ustawowej ich liczby. Przy zachowaniu tej zasady należy w razie potrzeby zastosować głosowanie ściślejsze.

(3) Ławników wybierają radni w głosowaniu tajnym. Jeżeli na gminę przypada dwóch ławników, wybory ich oparte są na zasadach ograniczonego głosowania imiennego; głosować wolno tylko na jednego z kandydatów uprzednio zgłoszonych, za wybranych zaś uznaje się tych dwóch kandydatów, którzy otrzymali kolejno największą ilość głosów. Jeżeli na daną gminę przypada trzech ławników, wybierani są oni w głosowaniu stosunkowym. Bliższe zasady w tym zakresie ustala regulaminy wyborcze, wydane przez Ministra Spraw Wewnętrznych.

(4) Radny, obejmując stanowisko wójta, podwójciego lub ławnika, traci mandat radnego.

Art. 13. (1) Gmina wiejska obowiązana jest utworzyć taką ilość stanowisk służbowych, jaka jest

niezbędna do prawidłowego wykonywania jej zadań, a przynajmniej stanowisko sekretarza gminnego.

(2) Na stanowisko sekretarza gminnego mogą być powoływane tylko osoby, które posiadają przepisane wykształcenie, odbyły praktykę i złożyły egzamin z zakresu wymagań fachowych i umiejętności praktycznych. Na pozostałe stanowiska w gminie wiejskiej mogą być powoływane tylko osoby, które posiadają przepisane wykształcenie. Wojewoda po zasięgnięciu opinii wydziału wojewódzkiego (izby wojewódzkiej) władny jest zwolnić kandydata od wymaganego cenzusu wykształcenia, jeżeli złoży on przepisany egzamin zastępczy.

(3) Obowiązek ustanowienia stanowiska sekretarza gminnego (ust. (1)) nie dotyczy gmin, liczących do 5.000 mieszkańców, jeżeli w gminach tych ustanowiony jest urząd wójta zawodowego (art. 49). Władza nadzorcza może również zwolnić z obowiązku ustanowienia stanowiska sekretarza gminnego (ust. (1)) powyższe gminy, jeżeli wójt posiada kwalifikacje na sekretarza gminnego i czynności służbowe są głównym zajęciem wójta.

(4) Upoważnia się Ministra Spraw Wewnętrznych do wydania przepisów, normujących sprawę wykształcenia i praktyki, wymaganej od osób, powoływanych na stanowisko sekretarza gminnego, oraz ustalających program egzaminów tudzież skład komisji egzaminacyjnych. Wykształcenie, wymagane od kandydatów na pozostałe stanowiska w gminie wiejskiej, określa miejscowy statut służbowy, uchwalony przez radę gminną i zatwierdzony przez wydział powiatowy (art. 14 ust. (5)).

Art. 14. (1) Sekretarza gminnego powołuje i zwalnia wójt na podstawie uchwały zarządu gminnego, działającego w tym zakresie kolegialnie, po zatwierdzeniu uchwały przez starostę powiatowego, który zasięga uprzednio opinii wydziału powiatowego. Jeżeli gmina ustanowi stanowisko zastępcy sekretarza gminnego, w powyższy sposób również odbywa się powoływanie i zwalnianie zastępcy.

(2) Pozostałych pracowników gminnych przyjmuje i zwalnia wójt na podstawie uchwały zarządu gminnego, działającego w tym zakresie kolegialnie.

(3) Przyjmowanie i zwalnianie sekretarza gminnego oraz pozostałych pracowników gminnych następuje z zachowaniem praw nabytych, zastrzeżonych w ustawach specjalnych.

(4) Sekretarz gminny bierze udział w obradach zarządu gminnego i rady gminnej z głosem doradczym i protokółuje uchwały tych organów. Postanowienia art. 9 stosują się również do sekretarza gminnego.

(5) Zakres obowiązków i praw sekretarza gminnego oraz innych pracowników gminnych, jak również przepisy dyscyplinarne ustala w granicach ustaw specjalnych statut służbowy, uchwalony na wniosek zarządu gminnego przez radę gminną i zatwierdzony przez wydział powiatowy.

Gromada.

Art. 15. (1) Obszar gminy wiejskiej, jeżeli nie stanowi jednej miejscowości, dzieli się na gromady.

Fragment ustawy o częściowej zmianie ustroju gminnego (Dz. U. rok 1933, nr 35, poz. 294)

Powyzsza ustawa zmieniała ustrój gminny w poszczególnych powiatach galicyjskich. Zanim jednak przeprowadzono akcję likwidacji gmin galicyjskich i skomasowano je w większe jednostki- gminy zbiorowe, uporządkowano sprawę dawnych gmin.

Przed reformą podziału gminnego zreorganizowano podział na powiaty. Z dniem 1 kwietnia 1932 roku powiat wielicki został zniesiony i podzielony między powiaty:

krakowski i myślenicki. Okolice Wiśniowej włączono do powiatu myślenickiego.²¹

Przed reformą podziału gminnego wojewoda krakowski wydał rozporządzenie o podziale administracyjnym poszczególnych powiatów. Określił gminy wiejskie w powiecie myślenickim.²²

136	Krakowski Dziennik V
17. Gdów	57. Raciechowice
18. Glichów	58. Rudnik ad Do- bczyce
19. Głogoczów	59. Rudnik ad My- ślenice
20. Gorzków	60. Sawa
21. Gruszów	61. Siepraw
22. Hucisko	62. Sieraków
23. Jasienica	63. Sidzina
24. Jawornik	64. Skawa
25. Kawec	65. Skomielna Biała
26. Kędzierzynka	66. Skomielna Czarna
27. Kobielnik	67. Skrzyńka
28. Komorniki	68. Spytkowice
29. Kornatka	69. Stadniki
30. Krzczonów	70. Stojowice
31. Krzczów	71. Stróża
32. Krzesławice	72. Stryszawa
33. Krzyszkowice	73. Sułkowice
34. Krzywaczka	74. Tenczyn
35. Krzyworzeka	75. Tokarnia
36. Kunice	76. Toporzysko
37. Kwapinka	77. Trzebrunia
38. Liplas	78. Trzemeśnia
39. Lipnik	79. Węglówka
40. Lubień	80. Więciórka
41. Łeki z Buliną	81. Wierzbanowa
42. Łętownia	82. Winiary
43. Łyczanka	83. Wiśniowa
44. Mierzeń	84. Wola Radzi- szowska
45. Naprawa	85. Wysoka
46. Niezdów	86. Zagórzany
47. Nizowa	87. Zakliczyn
48. Nowa Wieś	88. Zalesiany
49. Osieczany	89. Zasań
50. Osielec	90. Zawada Szembek
51. Pcim	91. Zawadka
52. Podolany	92. Zegartowice
53. Polanka	93. Zerostawice
54. Poręba	94. Zręczyce
55. Poznachowice Dolne	
56. Poznachowice Górne	

²¹ Dz. U. 1932, nr 1, poz. 3.

²² Krakowski Dziennik Wojewódzki, nr 9, poz. 79

Na mocy rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 14 lipca 1934 roku powiat myślenicki został podzielony na gminy wiejskie. Powołano gminę Wiśniowa w składzie następujących dawnych gmin wiejskich: Glichów, Kobielnik, Lipnik, Poznachowice Dolne, Poznachowice Górne, Węglówka, Wierzbanowa, Wiśniowa i Zasań.²³

§ 1. W powiecie myślenickim, województwie krakowskim tworzy się następujące gminy wiejskie:

1) gminę Sułkowice z siedzibą w Sułkowicach; w skład tej gminy wchodzi następujące dotychczasowe gminy wiejskie: Biertowice, Jasienica, Krzywaczka, Rudnik ad Myslenice, Sułkowice, Wola Radziszowska;

2) gminę Siepraw z siedzibą w Sieprawiu; w skład tej gminy wchodzi następujące dotychczasowe gminy wiejskie: Bienkowice, Byszyce, Czechówka, Gorzków, Łyczanka, Nowa Wieś, Siepraw, Stojowice, Zawada-Szembek, Zakliczyn;

3) gminę Gdów z siedzibą w Gdowie; w skład tej gminy wchodzi następujące dotychczasowe gminy wiejskie: Bilczyce, Dziekanowice, Falkowice, Gdów, Hucisko, Kunice, Liplas, Niezdów, Nizowa, Podolany, Rudnik ad Dobczyce, Sieraków, Stadniki, Stryszawa, Winiary, Zalesiany, Zagórzany, Zręczyce;

4) gminę Myslenice z siedzibą w mieście Myślenicach; w skład tej gminy wchodzi następujące dotychczasowe gminy wiejskie: Bęczarka, Borzęta, Brączowice, Bysina, Droginia, Głogoczów, Jawornik, Krzyszkowice, Łęki z Buliną, Osieczany, Polanka, Poręba, Trzemeśnia;

5) gminę Raciechowice z siedzibą w Raciechowicach; w skład tej gminy wchodzi następujące dotychczasowe gminy wiejskie: Bojańczyce, Brzezowa, Czaślą, Gruszów, Kawec, Kędzierzynka, Komorniki, Kornatka, Krzesławice, Krzyworzeka, Kwapinka, Mierzeń, Raciechowice, Sawa, Skrzynka, Zegartowice, Zerostawice;

6) gminę Wiśniowa z siedzibą w Wiśniowej; w skład tej gminy wchodzi następujące dotychczasowe gminy wiejskie: Glichów, Kobielnik, Lipnik, Poznachowice Dolne, Poznachowice Górne, Węglówka, Wierzbanowa, Wiśniowa, Zasań;

7) gminę Łętownia z siedzibą w Łętowni; w skład tej gminy wchodzi następujące dotychczasowe gminy wiejskie: Krzczów, Łętownia, Naprawa, Skomielna-Czarna, Tokarnia, Więciórka;

8) gminę Pcim z siedzibą w Pcimiu; w skład tej gminy wchodzi następujące dotychczasowe gminy wiejskie: Krzczonów, Lubień, Pcim, Stróża, Tenczyn, Trzebunia, Zawadka;

9) gminę Bystra z siedzibą w Bystrej; w skład tej gminy wchodzi następujące dotychczasowe gminy wiejskie: Bystra, Osielec, Sidzina, Toporzysko;

10) gminę Skawa z siedzibą w Skawie; w skład tej gminy wchodzi następujące dotychczasowe gminy wiejskie: Skawa, Skomielna-Biała, Spytkowice, Wysoka.

§ 2. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 sierpnia 1934 r.

Minister Spraw Wewnętrznych:
Marjan Zyndram-Kościałkowski

²³ Dz. U. 1934 nr 69 poz. 647.

akt powołania gminy Wiśniowa

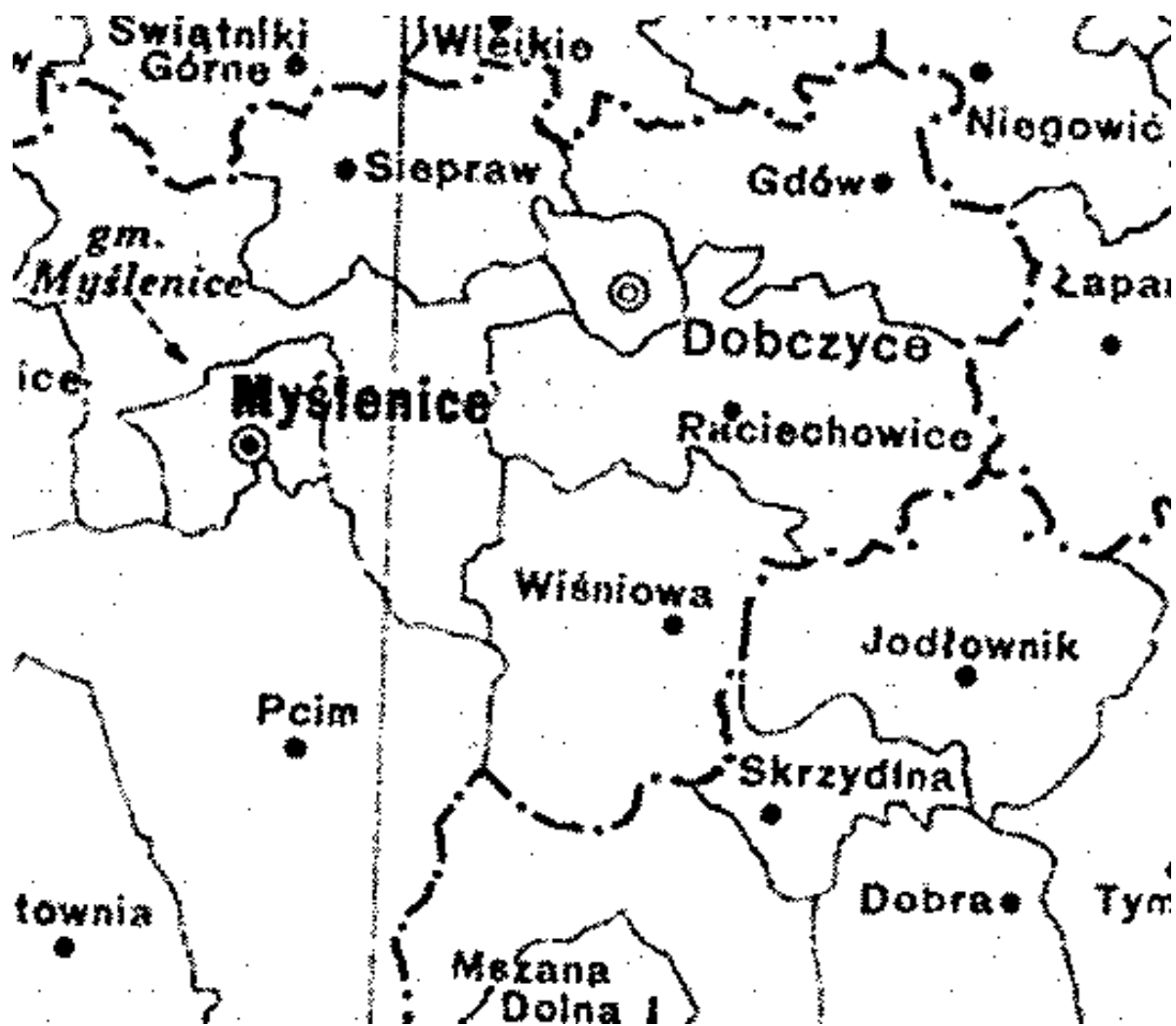
W myśl nowych przepisów gminy zostały podzielone na gromady (sołectwa). W 1934 roku gminy w powiecie myślenickim zostały podzielone na gromady. Glichów, Kobielnik, Lipnik, Poznachowice Dolne, Poznachowice Górne, Węglówka, Wierzbanowa, Wiśniowa i Zasań.²⁴

**10) gmina Wiśniowa dzieli się na 9 gromad,
a mianowicie:**

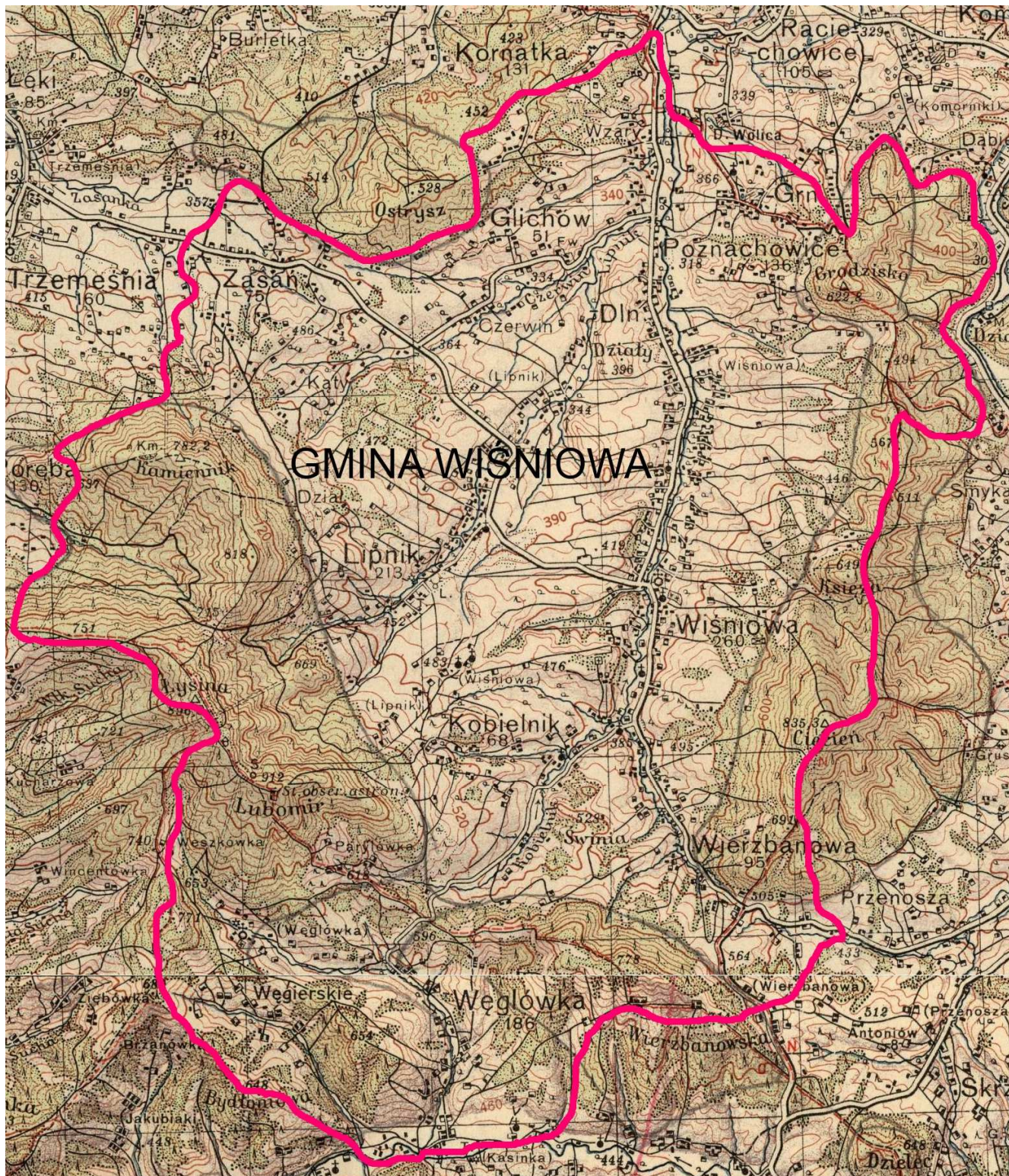
- a) Glichów obejmująca obszar b. gminy Glichów,
- b) Kobielnik obejmująca obszar b. gminy Kobielnik,
- c) Lipnik obejmująca obszar b. gminy Lipnik,
- d) Poznachowice Dolne obejmująca obszar b. gminy Poznachowice Dolne,
- e) Poznachowice Górne obejmująca obszar b. gminy Poznachowice Górne,
- f) Węglówka obejmująca obszar b. gminy Węglówka,
- g) Wierzbanowa obejmująca obszar b. gminy Wierzbanowa,
- h) Wiśniowa obejmująca obszar b. gminy **Wiśniowa**,
- i) Zasań obejmująca obszar b. gminy Zasań;

Podział gminy Wiśniowa na gromady wiejskie (sołectwa), (Krakowski Dziennik Wojewódzki, 1934, nr 19, poz. 135).

²⁴ Krakowski Dziennik Wojewódzki 1934 nr 19 poz. 143.

Fragment mapy administracyjnej z 1938 roku

Okolice Wiśniowej w latach 1934-1954 (granice opracowanie własne)

Lata trzydzieste były dużo lepszym okresem rozwoju samorządu gminnego od poprzedniego dziesięciolecia, mimo że w wielu gminach władze państwowe (sanacyjne) narzucały swoich wójtów i ograniczały czasem demokrację. Stabilizacja gospodarcza i rozwój ekonomiczny, wpłynął na możliwość większych inwestycji. Budowano brukowane drogi (głównie szarwarkiem), sadzono drzewa, z tego okresu pochodzi wiele murowanych szkół. Był to także czas zorganizowania się licznych ochotniczych straży pożarnych, kółek rolniczych i organizacji społeczno-politycznych typu „Strzelec”, kół Przynależności Wojskowej, Wychowania Fizycznego i wielu innych. W każdej gminie świętowano rocznice narodowe, budowano pomniki. Efektem tego było wpojenie ducha patriotyzmu i odpowiedzialności, który tak bardzo przydał się w czasie nadchodzącej wojny.

II WOJNA ŚWIATOWA

1 września 1939 roku wybuchła II wojna światowa. Dość szybko te tereny znalazły się pod okupacją niemiecką.

Powołano Generalną Gubernię z siedzibą w Krakowie (12 października 1939) z gubernatorem Hansem Frankiem na czele. Generalna Gubernia składała się z 4 dystryktów, w tym także krakowskiego. Niemcy dokonali nowego podziału na powiaty łącząc je w większe jednostki. Powiat myślenicki został zlikwidowany i włączony do powiatu krakowskiego. Jednak gmina Wiśniowa została włączona w skład powiatu nowosądeckiego, co ilustruje poniższa mapa administracyjna z początku 1942 roku.

Podział między powiaty w 1942 roku

Okupant w dniu 28 listopada 1939 roku, wydał zarządzenie „o zarządzie gmin polskich”. Gminy stały się odtąd narzędziem władz okupacyjnych. Władze niemieckie zniosły samorząd wiejski. Rozwiązano rady gminne, zarządy gmin i rady gromadzkie. Pozostały tylko organy wykonawcze – wójt i sołtysi, oraz urząd gminy z sekretarzem. Niemcy nie mogli zastąpić całego aparatu administracyjnego swoimi ludźmi. Przedwojenni wójtowie i sołtysi, najczęściej pozostawali początkowo na swoich stanowiskach. Odsetek Niemców wśród nich był znikomy. Wójtowie i sołtysi stali się funkcjonariuszami niemieckich starostw. Do ich głównych zadań, należała organizacja kontyngentów, oraz wyznaczanie ludzi do pracy przymusowej. Mieli też obowiązek wskazywania osób współpracujących z podziemiem oraz osób ukrywających się (np. Żydów)²⁵. Wójtowie i sołtysi organizowali prace szarwarkowe na rzecz Niemców.

²⁵ Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990, s. 27.

Władze niemieckie zezwoliły na powstanie komisji doradczych przy wójcie, jako organie doradczym. Jednak pełnię odpowiedzialności ponosił wójt. Komisja mogła doradzać w sprawach realizacji zarządzeń niemieckich, dbać o estetykę wsi, organizować pomoc społeczną. Komisja stanowiła coś w rodzaju „okupacyjnego samorządu”. Wielu wójtów, sołtysów i doradców, pełniło swoją funkcję z polecenia podziemia²⁶.

Wójta mianował starosta i zatwierdzał szef okręgu (dystryktu). Starosta miał pełną władzę nad wójtem, kontrolował go i mógł uchylić każdą jego decyzję lub zmienić jego zarządzenie. *Wójtowie i sołtysi mieli obowiązek dokładnego wypełniania poleceń władz okupacyjnych, byli za to osobiście odpowiedzialni. W trudnych warunkach okupacyjnych ludzie ci przyjmowali różne postawy. Niektórzy spośród polskich wójtów i sołtysów starali się łagodzić los swych współrodaków z narażeniem własnego bezpieczeństwa; zdarzały się jednak wypadki kolaboracji.*²⁷

Urząd gminy bywał celem ataków partyzanckich. Niszczono akta kontyngentowe oraz zwykłe akta gminne.

W dniu 1 sierpnia 1942 roku z rozkazu generalnego gubernatora Hansa Franka zlikwidowano dotychczasowe gminy wiejskie: Radziszów, Sułkowice, Siepraw i Wiśniową. Gmina Wiśniowa została przyłączona do gminy Raciechowice.²⁸ Wiązało się to ze zmianą przynależności do powiatu, bowiem te dwie gminy należały do różnych powiatów. Wiśniowa weszła w skład powiatu krakowskiego, bowiem w prezentowanym niżej wykazie miejscowości gmina Raciechowice wymieniona jest w powiecie krakowskim.

Brak danych o wójtach podziemnych, najpewniej byli to działacze miejscowego Stronnictwa Ludowego.

²⁶ Tamże, s. 28.

²⁷ Ćwik W. Reder, *Lubelszczyzna – dzieje rozwoju terytorialnego, podziałów administracyjnych i ustroju władz*, Lublin 1977, s. 154.

²⁸ Lemaniak P. *Myślenice w latach II wojny światowej*, [w:] *Myślenice monografia miasta*, pod red. T. Gąsowskiego, Myślenice-Kraków 2012, s. 599.

26. Raciechowice ..	14 694
Bojańczyce	115
Brzezowa	688
Czasław	650
Glichów	302
Gruszów	826
Kawec	262
Kędzierzynka	368
Kobielnik	437
Komorniki	370
Kornatka	828
Krzesławice	775
Krzyworzeka	196
Kwapinka	333
Lipnik	1 231
Mierzeń	292
Poznachowice Dolne	341
Poznachowice Górne	481
Raciechowice	684
Sawa	295
Skrzynka	425
Węglówka	1 117
Wierzbanowa	538
Wiśniowa	1 520
Zasań	450
Zegartowice	803
Żerosławice	367

wykaz miejscowości (sołectw) gminy Raciechowice wraz z podaniem liczby ludności według stanu z 1 marca 1943 roku²⁹

²⁹ http://wiki-de.genealogy.net/w/index.php?title=Datei:Generalgouv_gemeindevz_1943.djvu&page=31

Okolice Raciechowic i Wiśniowej stały się teren nasilonych walk partyzanckich. W lipcu i sierpniu 1944 roku oddziały partyzanckie AK opanowały ten teren i samodzielnie sprawowały administrację lokalną. We wrześniu 1944 roku miały miejsce liczne walki partyzanckie i następnie krwawe pacyfikacje Wiśniowej i okolic.

Okupacja niemiecka trwała do stycznia 1945 roku.

GMINNE RADY NARODOWE 1945-1954

W dniu 20 stycznia 1945 roku³⁰ wkroczyły na teren gminy wojska Armii Czerwonej. Niemiecka administracja szybko opuściła ten teren.

Początkowo władzę przejmowali przedstawiciele delegatury Rządu na Kraj, bowiem legalnym rządem był Rząd Londyński, który w każdej gminie miał swojego przedstawiciela. Tymczasem w Lublinie powstał Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego działający pod osłoną ZSRR. To właśnie ludzie tego komitetu, przy pomocy wojsk radzieckich, przejmowali faktyczną władzę w terenie. W każdej gminie, opanowanej przez Sowieców, ustanowiono komendanta wojennego, który bardzo szybko odsunął od władzy prawowitych przedstawicieli. Sprzyjało temu skoncentrowanie dużych grup wojsk radzieckich. Po kilku tygodniach od wejścia Rosjan tworzono na nowo urząd gminy na czele z wójtem. Byli to z reguły ludzie z autorytetem tolerowani przez wojska radzieckie. Wraz z wejściem Sowieców ustalono obowiązkowe kontyngenty na rzecz Armii Czerwonej i wojsk polskich. Miały one podobny wymiar jak te z czasów wojny, zwano je „świadczkami rzeczowymi”. Z czasem je obniżano aż do zniesienia w 1947 roku.

W pierwszym okresie po wyzwoleniu opierano się na przedwojennych rozwiązaniach ustrojowych. Ustanowiony przez Sowieców PKWN w Lublinie wydawał dekry w sprawach organizacja obszaru kraju wyzwolonego z pod okupacji niemieckiej. Dnia 21 sierpnia 1944 roku dekret PKWN przywrócił przedwojenne podziały na województwa, gminy i gromady.³¹

W ten sposób likwidacja gminy Wiśniowa z czasów okupacji utraciła moc prawną i gmina Wiśniowa rozpoczęła na nowo działalność w powiecie myślenickim.

Władze PKWN-u wprowadziły nowe rozwiązania ustrojowe. Wprowadzono wzorem ZSRR rady narodowe. W dniu 11 września 1944 roku wydano dekret o organizacji i zakresie działań rad narodowych³²

Miały działać tymczasowo, ale pozostały aż do 1990 roku. Rady narodowe stanowiły *uspołecznioną formę sprawowania administracji*.³³

Była to instytucja nieznaną w społeczeństwie i podchodzono do niej na wsi z nieufnością. Rady narodowe zostały włączone w skład systemu samorządowego. Ostateczny kształt organizacji samorządu lokalnego został określony na mocy dekretu z 23 listopada 1944 roku.³⁴ Zagwarantowano istnienie wspólnot samorządowych gminnych, powiatowych i wojewódzkich z własnym majątkiem i osobowością prawną. Wspólnota samorządowa posiadała swoje organy wykonawcze – zarządy oraz uchwałodawcze – rady narodowe (zamiast poprzednio rad gminnych). Zakres działań organów regulowały przepisy przedwojenne (z 1933 roku). Jednocześnie rady narodowe na mocy innych przepisów stanowiły organy władzy państwowej o szczególnych kompetencjach kontrolnych. Organem rad narodowych były prezydium rad narodowych, złożone z przewodniczącego, zastępcy i kilku członków. To właśnie prezydium rad narodowych z czasem zaczęły przejmować funkcje zarządów gmin. Organ ten działał kolegialnie, zbierając się na sesjach.³⁵

³⁰ dane od Pana Wiesława Stelmacha.

³¹ Tamże, s. 159.

³² Dz. U. 1944, nr 5, poz. 22.

³³ Tamże.

³⁴ Dz. U. 1944, nr 14, poz. 74.

³⁵ Tamże.

Gminne rady narodowe składały się z nie mniej niż 16 i nie więcej niż 36 radnych, *reprezentujących w miarę możliwości ludność poszczególnych wsi*. W skład gminnej rady narodowej wchodziła odtąd członkowie rady gminnej powołani przed uchwaleniem dekretu o radach narodowych, przedstawiciele organizacji politycznych, zrzeszeń społecznych, organizacji młodzieżowych, przedstawiciele wojska, nauki i pracy społecznej.³⁶

W praktyce członkowie rad byli delegatami partii politycznych i organizacji społecznych kontrolowanych przez nowe władze. Początkowo zasiadały w nich także osoby z przedwojennego samorządu, autorytety miejscowe, nawet księża. Te osoby wyrzucano przy częstych „reorganizacjach” rad zarządzanych przez rady wyższego szczebla. Wola ludności poszczególnych wsi nie miała najmniejszego znaczenia. Niewygodnych radnych usuwano, a w ich miejsce powoływano nowych na mocy uchwały gminnej rady. Preferowano ludzi związanych z PPR (potem PZPR) i o niskim statusie majątkowym. Największa „akcja wymiany” radnych miała miejsce w 1948 roku.

Gminne rady narodowe w głosowaniu tajnym większością głosów wybierały zarząd gminny jako organ wykonawczy. Zarząd składał się z wójta, podwójciego i trzech członków. Wybór wójta i podwójciego podlegał zatwierdzeniu przez starostę. Kompetencje zarządu były takie same jak przed wojną, jednak z czasem zaczęto pomniejszać ich rolę. Ich funkcje przejmowały prezydium rad narodowych, spychając wójta do mało znaczącej w gminie roli wykonawcy poleceń prezydium GRN.³⁷

Zarząd gminy miał do pomocy urząd gminy z sekretarzem na czele. W urzędach zatrudniono więcej urzędników–referentów. Byli to referenci ds. administracyjnych, wojskowych, kontyngentów, podatkowych itp. Zatrudniano także woźnego. Wiązało się to ze wzrostem biurokracji. Po wojnie płace w administracji lokalnej były bardzo niskie i z tego powodu wielu wykwalifikowanych urzędników przedwojennych odeszło z pracy. Z czasem zastąpili ich nowi – ukształtowani według zupełnie nowych wzorców.

³⁶Tamże.

³⁷Dz. U. 1944, nr 14, poz. 74 i Dz. U. 1933, nr 35, poz. 294.

Miasta Gminy wiejskie	Ludność					
	ogółem	mężczyźni	kobiety	w wieku lat		
				poniżej 18	18-59	60 i więcej
Pow. Myślenice – County Myślenice						
Miasta						
Dobczyce	2791	1311	1480	1116	1451	224
Jordanów	2638	1213	1425	989	1416	233
Myślenice	6520	2920	3600	2389	3563	568
Gminy wiejskie						
Bystra	9225	4403	4822	3874	4746	605
Gdów	7701	3568	4133	3043	3928	730
Łętownia	8015	3833	4182	3290	4129	596
Myślenice	13201	6161	7040	5646	6625	930
Pcim	13320	6357	6963	5551	6885	884
Raciechowice	8103	3865	4238	3230	4185	688
Siepraw	8717	4172	4545	3573	4457	687
Skawa	7588	3619	3969	3221	3605	762
Sułkowice	9973	4601	5372	4086	5091	796
Wiśniowa	6397	3048	3349	2681	3249	467

Dane ze spisu powszechnego z 1946 roku. Gmina Wiśniowa liczyła ogółem 6397 mieszkańców, w tym 3048 mężczyzn i 3349 kobiet. Wśród mieszkańców notowano 2681 osób w wieku poniżej 18 lat, 3249 w wieku 18-58 i tylko 467 osób w wieku powyżej 60 lat. (*Powszechny sumaryczny spis ludności z dnia 14 lutego 1946 roku*, Warszawa 1947, s. 61)

Tuż po wojnie praca urzędników gminnych była bardzo trudna. Wszystko za sprawą podziemia niepodległościowego, które walczyło z władzą komunistyczną. Nowa władza nie cieszyła się poparciem ogółu ludności. Powszechnie odbierano ją jako narzuconą przy pomocy Armii Czerwonej. Świadczyły o tym prawdziwe wyniki referendum z 1946 roku (słynne hasło 3 razy „tak”) oraz wyborów ze stycznia 1947 roku. Masowe fałszerstwa spowodowały przejęcie pełni władzy przez komunistów.

Typowa dla tego pierwszego okresu powojennego była słaba frekwencja na sesjach gminnych rad narodowych. Zapewne nie wszyscy chcieli uczestniczyć w organach ustanowionych przez komunistów, dodatkowo w tym czasie uczestniczenie we władzach gminnych mogło spowodować pobicie przez siły niepodległościowe. Wymierzanie publicznie kar cielesnych było standardową karą dla zwolenników nowego ładu. Często zdarzało się, że niektórzy członkowie władz gminnych wyjeżdżali na Ziemię Zachodnie, porzucając ważne funkcje we władzach lokalnych.

Ówczesny samorząd gminny zajmował się instytucjami oświatowymi, kulturalnymi, ochrony zdrowia, dróg lokalnych, gospodarki komunalnej, transportu.

Dochody samorządu pochodziły z różnego rodzaju opłat administracyjnych, targowych, za korzystanie z urządzeń komunalnych, a także z pożyczek, dotacji Skarbu Państwa oraz dodatków do podatków państwowych (głównie podatek gruntowy).

Gromady wiejskie w okresie powojennym działały w oparciu o dawne rozwiązania prawne. Nadal istniało zebranie gromadzkie na czele z sołtysem i radą gromadzką. Wspólnoty gromadzkie organizowały życie zbiorowe swojej gromady. Jednak ich rola zaczęła być ograniczana. Formalnie rozporządzały majątkiem gromadzkim, jednak niewiele go pozostało, ponieważ został upaństwowiony. Władze komunistyczne wprowadziły bowiem podział majątku na państwowy, spółdzielczy i prywatny. Grunty gromadzkie i majątek gromadzki w tym podziale przeszły na własność państwa.

Do 1950 roku formalnie nadal działał samorząd gminny, jednak gminne rady narodowe uzyskały niewiele uprawnień do samodzielnego działania. W systemie rad narodowych dominująca rola została powierzona organom wykonawczym i aparatowi urzędniczemu. Następowala biurokratyzacja życia publicznego. Szybko niszczał dawny majątek samorządowy, bo jego nowy właściciel – Skarb Państwa – nie potrafił temu skutecznie przeciwdziałać.³⁸

Samorząd gminny nie miał prawa istnieć w socjalistycznym państwie. Na mocy ustawy z 20 marca 1950 roku *O terenowych organach jednolitej władzy państwowej*³⁹ zniesiono samorząd terytorialny (pozostał nadal okręg zwany gminą). Jego cały majątek przejęło państwo. Rozwiązano organy wykonawcze gmin (wójt i zarząd gminy), rady gromadzkie. Ich kompetencje przejęły rady narodowe. Wprowadzono wtedy jednolity system władz i administracji terenowej oparty na wzorach radzieckich. Rady narodowe *były organami władzy państwowej w jednostkach podziału terytorialnego i na ich obszarze kierowały działalnością gospodarczą, społeczną i kulturalną. Na czele rad stały prezydium, które w praktyce przejęły funkcję rad narodowych.*⁴⁰ Rady narodowe wybierano w wyborach powszechnych przez miejscową ludność.⁴¹ Pierwsze wybory przeprowadzono jednak dopiero w 1954 roku.

W ten sposób pełnię władzy w gminie przejęły rady narodowe oraz prezydium – organ kolegiacyjny. Już wcześniej obniżano rolę wójta i zarządu, teraz zlikwidowano te pozostałości sanacyjnej Polski. Prezydium zbierały się na sesjach, podobnie jak wcześniej zarządy gminy. Pozostały nadal urzędy gminy pracujące pod kierunkiem sekretarzy gmin. Sekretarze wchodzili odtąd w skład prezydium.⁴²

Sołtysi do tej pory podlegali wójtom i starostom; od czasu wejścia przepisów z 1950 roku podlegali przewodniczącym gminnych rad narodowych.

Po wojnie utrzymywał się podział na gromady wiejskie z sołtysami na czele. Nie miały one jednak żadnych uprawnień samorządowych. W 1954 roku w skład gminy wchodziły gromady (sołectwa): Glichów, Kobielnik, Lipnik, Poznachowice Dolne,

³⁸M. Gończar, *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990, s. 36.

³⁹Dz. U. 1950, nr 14, poz. 130.

⁴⁰M. Kallas, *Historia ustroju Polski*, Warszawa 2001, s. 396.

⁴¹Tamże.

⁴²Dz. U. 1950, nr 14, poz. 130.

Poznachowice Górne, Węglówka, Wierzbanowa, Wiśniowa i Zasań.⁴³

W latach 1953-1954 rozpoczęto kampanię propagandową informującą o potrzebie zmian w administracji. W teren wysłano agitatorów przekonujących o potrzebie zmian w administracji lokalnej. Władza ludowa miała znaleźć się bliżej ludu, a nie tylko w odległej często siedzibie gminy. "Sanacyjny" przeżytek w postaci gmin miał zostać zlikwidowany. Z końcem 1954 roku gminy (w tym Wiśniowa) zakończyły działalność.

⁴³*Wykaz gromad PRL według stanu z dnia 1 lipca 1952 roku*, Warszawa 1952, s. 64.

GROMADZKIE RADY NARODOWE

Już w 1953 roku rozpoczęto przygotowania do zmian w podziale administracyjnym kraju najniższego szczebla. Dawne granice gmin miały się zmienić. Gminy miały zastąpić mniejsze jednostki – gromady. Celem reformy miało być *włączenie coraz szerszych rzesz pracujących chłopów do udziału w rządzeniu Państwem, rozwijaniu ich twórczej inicjatywy i aktywności dla pomnażania dobrobytu i kultury wsi*.⁴⁴

Zlikwidowano już samorząd gminny, teraz likwidacji miały ulec także gminy. Kraj miał ulec zupełnej przebudowie. Gromady miały stać się załączkiem dużych, kolektywnych gospodarstw rolnych, na kształt radzieckich kolchozów.

25 września 1954 roku weszła w życie ustawa o reformie podziału administracyjnego.⁴⁵ W miejsce dotychczasowych gmin powstały nowe gromady położone na terenie jednej lub sąsiadujących ze sobą dawnych gmin. Nowe gromady miały mieć powiązania komunikacyjne, wspólne *urządzenia gospodarcze, kulturalne lub zdrowotne* (art. 2). Liczba mieszkańców miała się wahać od tysiąca do trzech tysięcy, powierzchnia od 15 do 50 kilometrów kwadratowych. Na czele całości stała gromadzka rada narodowa z prezydium (przewodniczący, zastępca, sekretarz prezydium i dwóch, trzech członków).⁴⁶

Początkowo gromadzkie rady narodowe (GRN) miały bardzo wąskie kompetencje. Według ustawy gromadzkie rady: *kierują w swoim zakresie na terenie gromady działalnością gospodarczą, społeczną i kulturalną* (art. 10).⁴⁷ W praktyce zostały głównie sprowadzone do wykonywania zarządzeń władz powiatowych. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej sprawowało szczegółową kontrolę nad działalnością władz gromadzkich.

Gromada uchwałała budżet (z czego połowa szła na kilkusobową administrację), zarządzała mieniem gromadzkim, prowadziła sprawy meldunkowe i rejestrację rowerów. Budżety gromadzkie powiązane były z budżetem powiatowym. Bez wsparcia władz powiatowych żadne inwestycje nie mogły być prowadzone, gdyż przekraczało to możliwości niewielkiej gromady. W tych czasach w niewielkim zakresie remontowano drogi sposobem szarwarkowym. Głównym zadaniem gromad okazało się organizowanie rolnictwa w celu powiększenia zbiorów i maksymalne zrealizowanie narzuconych planów skupu i podatków.

Gromady obejmowały kilka wsi, często nie mając na swoim terenie prawie żadnych instytucji użyteczności publicznej z wyjątkiem szkół. Często Gminne Spółdzielnie, ośrodki zdrowia, komendy MO itp. pozostawały poza granicami gromady, skazując je na niesamodzielny byt.

Sołtysi w historii mieli lepsze i gorsze okresy, ale byli zawsze. Obowiązki sołtysów przejęli pełnomocnicy gromadzkich rad narodowych, powoływani przez gromadzką radę narodową. Oznaczało to likwidację urzędu sołtysa. Do zadań pełnomocników należało organizowanie czynów społecznych, zwoływanie zebrań wiejskich, wystawiali świadectwa pochodzenia zwierząt. Co tydzień uczestniczyli w odprawach w biurze gromadzkim. Instytucja pełnomocników nie sprawdziła się i nigdy nie została przez wieś zaakceptowana.

⁴⁴Wstęp do ustawy z 25 września 1954 roku o reformie podziału administracji wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych, Dz. U. 1954, nr 43, poz. 191.

⁴⁵Dz. U. 1954, nr 43, poz. 191.

⁴⁶Tamże.

⁴⁷Tamże.

Pełnomocnicy nie byli przez nich wybierani i nie reprezentowali wsi. Byli to po prostu przedstawicielami władzy egzekwującymi wykonywanie przez obywateli obowiązków wobec państwa. W latach 1954–1958 zebrania wiejskie nie mogły uchylać żadnych uchwał, mogły jedynie zgłaszać postulaty.⁴⁸

191

U S T A W A

z dnia 25 września 1954 r.

o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych.

W celu:

- włączenia coraz szerszych rzesz pracujących chłopów do udziału w rządzeniu Państwem, rozwijania ich twórczej inicjatywy i aktywności dla pomnażania dobrobytu i kultury wsi,
- sprawniejszego zaspokajania potrzeb materialnych i kulturalnych ludności,
- dalszego zbliżenia organów władzy państwowej do najszerszych mas pracujących wsi — stanowi się, co następuje:

R o z d z i a ł 1.

Utworzenie gromad.

Art. 1.

W miejsce dotychczasowych gmin i gromad tworzy się nowe gromady, jako jednostki podziału administracyjnego wsi.

Art. 2.

W skład gromady powinny wchodzić wsie, położone na terenie jednej gminy lub sąsiadujących ze sobą gmin, powiązane komunikacyjnie oraz posiadające wspólne urządzenia gospodarcze, kulturalne lub zdrowotne.

Fragment ustawy o podziale administracyjnym wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych (Dz. U. 1954, nr 43, poz. 191)

Gromady miały się stać zalążkiem przyszłych dużych kolektywnych gospodarstw rolnych. Powoli wprowadzano kolektywne formy gospodarowania. Na przykład w wykonywaniu siewów poszczególne wsie miały współzawodniczyć i dodatkowo cała gromada współzawodniczyła z inną. Formalnie każde gospodarstwo rolne było prywatne i oddzielne, lecz plany siewów, omłotów itd. układano wspólnie i każdy rolnik, który za wcześnie lub za późno zasiał zboże mógł mieć kłopoty. Za niewykonanie planów groziły kary. Do najłagodniejszych należało wywieszenie nazwiska „opornego chłopca” na specjalnej tablicy przed biurem gromadzkim.⁴⁹

W październiku 1956 roku system stalinowski upadł. Władzę przejął Władysław Gomułka. Na razie wycofano się z projektu powszechnej kolektywizacji. System podziału na małe gromady nie odpowiadał tym planom.

Od lutego 1958 roku weszła w życie nowa ustawa o radach narodowych dająca im większe uprawnienia.⁵⁰ Rozpoczęto także proces komasacji gromad w większe jednostki, większość z nich była bowiem kompletnie nieefektywna. Przy tworzeniu gromad propaganda tłumaczyła, że władza będzie bliżej ludzi. Gdy rozpoczęto scalanie gromad nie było żadnej akcji propagandowej, więc ludzie odbierali to z nieufnością.

Według ustawy o radach narodowych z 1958 roku precyzyjniej sformułowano zakres działania rad narodowych i ich kompetencje. Rada uchwałała na posiedzeniach lub rozpatrywała akty o zasadniczym znaczeniu dla podległego terytorium, jak budżet, plan

⁴⁸M. Gończar, *Samorząd wsi...*, s. 37.

⁴⁹L. Zugaj, *Historia samorządu i administracji w gminie Milejów*, Lublin 2010, s. 81.

⁵⁰Dz.U. 1958, nr 5, poz. 16 (tekst ujednolicony Dz.U. 1975, nr 26, poz. 139).

społeczno-gospodarczy, sprawozdania z jego wykonania. Do zadań gromadzkich rad należało w szczególności: *współdziałanie z kółkami rolniczymi, spółdzielniami produkcyjnymi, dbanie o prawidłową gospodarkę w lasach, współdziałanie ze spółdzielniami w zakresie zaopatrzenia i usług, zarząd mieniem gromadzkim, drobnymi zakładami produkcyjnymi, usługowymi, zabezpieczenie pomieszczeń i obsługa szkół podstawowych, przysposobienia rolniczego, izb porodowych, bibliotek.*⁵¹ Aparatem wykonawczym i zarządzającym rady było prezydium, opiniodawczym i kontrolnym - komisje rady. Organami pomocniczymi gromadzkich rad byli sołtysi i zebrania wiejskie. Prezydium (przewodniczący i 4-5 członków) jako organ wykonawczo-zarządzający rady, reprezentowało radę na zewnątrz i organizowało jej pracę. Przewodniczący prezydium wybrany przez radę musiał być zatwierdzony przez Powiatową Radę Narodową. Komisje rady opiniowały i inicjowały sprawy mające być przedmiotem sesji, kontrolowały działalność aparatu prezydium i całej rady. Szefowie komisji gromadzkich nie wchodzili w skład prezydium.

Sekretarz gromadki nie wchodził odtąd w skład prezydium, stojąc na czele biura gromadzkiego złożonego z kilku urzędników (referentów). W biurze gromadzkim pracował też przewodniczący jako etatowy pracownik.

Pierwsze wybory do rad gromadzkich przeprowadzono 5 grudnia 1954 roku. Wyborom tym towarzyszyła wielka akcja propagandowa. Kolejne wybory również przeprowadzono w podobny sposób. Frekwencja zawsze zbliżała się do 100%, tyle samo głosowało na jedyną listę wyborczą – Front Jedności Narodu. Mimo, że wyniki były z góry znane, władze przywiązywały, wzorem ZSRR, dużą wagę do wyborów. Pierwsze dwie kadencje rad narodowych były trzyletnie (1955-1958, 1958-1961). Od 1961 roku kadencje rad narodowych były czteroletnie. Wybory miały miejsce w latach 1961, 1965 i 1969.⁵² Przed każdymi wyborami na wsiach przeprowadzano kampanię wyborczą, co oznaczało zebranie, na którym mieszkańcy mieli wysuwać swoje postulaty (np. budowy drogi czy szkoły). Realne postulaty stawały się programem wyborczym. Z ich wypełnieniem bywało różnie. Jednym z problemów ówczesnej administracji było rozdrobnienie. W dawnej gminie utworzono po kilka gromadzkich rad narodowych z osobnymi biurami gromadzkimi. W każdej z tych gromad należało zapewnić lokal, sprzęt biurowy i kadry. Często był z tym duży problem. Pensje były niskie i trudno było znaleźć kompetentne osoby do pracy.

Według ustawy o radach narodowych z 1958 roku na wsiach na nowo powołano sołtysów i zwoływano okresowo zebrania wiejskie. Artykuł 72, punkt 1 i 2 głosił: *Celem rozpatrywania spraw dotyczących poszczególnych wsi, wchodzących w skład gromady zwołuje się zebranie mieszkańców tych wsi (zebranie wiejskie). Dla zapewnienia stałej łączności między poszczególnymi wsiami a gromadzką radą narodową i jej prezydium mieszkańcy wsi wybierają sołtysa.*⁵³ Powrócono do zebrań wiejskich. Sołtys uczestniczył w sesjach GRN z głosem doradczym.

Okres po 1956 roku dla wsi polskiej jest często nawet dobrze oceniany przez świadków. Po latach represji wiele się zmieniło. Władze przestały na siłę tworzyć spółdzielnie produkcyjne i PGR-y, co dało szybki efekt wzrostu produkcji rolnej. Zmniejszono wymiary obowiązkowych dostaw oraz podatków. Podniesiono ceny skupu.

⁵¹Tamże.

⁵²Daty wyborów: 5 grudnia 1954, 2 lutego 1958, 16 kwietnia 1961, 30 maja 1965, 1 czerwca 1969;

⁵³Dz. U. 1958, nr 5, poz. 16 (tekst ujednolicony Dz. U. 1975, nr 26, poz. 139).

Poprawiło się zaopatrzenie sklepów, w tym także w materiały budowlane, tak potrzebne na wsi. Władze państwowe położyły duży nacisk na spółdzielczość mleczarską, ogrodniczą i kredytową (Spółdzielnie Oszczędnościowo-Kredytowe). Utworzono Państwowe Ośrodki Maszynowe (POM), które świadczyły usługi maszynowe dla rolników. Władze postawiły na szkolenia rolnicze (organizowane w sezonie jesienno-zimowym). Wieś zasypano nawozami sztucznymi, które należało obowiązkowo wykupić. Propagowano uprawę warzyw i owoców. Przy biurze gromadzkim rozpoczęła działalność gromadzka służba rolna złożona z agronoma i zootechnika gromadzkiego. Rozpoczęto weryfikacje gospodarstw rolnych pod względem rentowności. Duży nacisk kładziono na powstawanie kółek rolniczych mogących po preferencyjnych cenach kupować maszyny rolnicze. Kółka prawie siłą zakładano w każdej wsi. Z czasem tworzone Międzykółkowe Bazy Maszynowe mające na celu stworzenie lepszych usług dla rolników. Jednak władze nie zrezygnowały całkiem z planów kolektywizacji rolnictwa. Podtrzymywano nierentowne Państwowe Gospodarstwa Rolne oraz spółdzielnie produkcyjne, które się nie rozwiązały. W PGR-ach nadal panował bałagan. Wiele jeszcze było marnotrawstwa w Gminnych Spółdzielniach mających monopol na handel, skup i usługi na wsiach.⁵⁴

Dużo sił i środków poświęcono słusznej akcji podniesienia poziomu oświaty, czytelnictwa i zwalczania analfabetyzmu. Na tym polu działały biblioteki gromadzkie. Borykały się one często z licznymi problemami.

Z końcem 1954 roku w powiecie myślenickim w województwie krakowskim powołano między innymi następujące gromady:

GROMADA LIPNIK 1954-1961

W skład gromady Lipnik weszły obszary dotychczasowych gromad: Lipnik i Glichów z gminy Wiśniowa.⁵⁵

Gromada Lipnik funkcjonowała zaledwie do końca 1961 roku. Została zlikwidowana i włączona w skład sąsiedniej gromady Wiśniowa.⁵⁶

⁵⁴Z. Landau, W. Roszkowski, *Polityka gospodarcza II RP i PRL*, Warszawa 1991, s. 270.

⁵⁵Dz. U. WRN w Krakowie 1954 nr 11 poz. 50.

⁵⁶Dz. Urz. WRN Kraków, 1961, nr 16, poz. 228.

GROMADA WIŚNIOWA 1954-1972

W skład gromady Wiśniowa weszły obszary dotychczasowych gromad: Wiśniowa, Kobielnik, Poznachowice Dolne i Wierzbanowa z gminy Wiśniowa.⁵⁷

Z dniem 1 lipca 1960 roku gromada Wiśniowa powiększyła swój obszar o wieś Węglówka ze zlikwidowanej gromady o tej samej nazwie.⁵⁸

Od 1 stycznia 1962 roku w skład gromady Wiśniowa włączono także obszar zlikwidowanej gromady Lipnik (Lipnik i Glichów).⁵⁹

GROMADA WĘGLÓWKA 1954-1960

W skład gromady Węglówka weszła dotychczasowa gromada Węglówka z gminy Wiśniowa.⁶⁰

Gromada Węglówka działała zaledwie do 30 czerwca 1960 roku. Następnie została zlikwidowana i włączona w skład sąsiedniej gromady Wiśniowa.⁶¹

⁵⁷ Dz. U. WRN w Krakowie 1954 nr 11 poz. 50.

⁵⁸ Dz. Urz., WRN Kraków, 1960, nr 10, poz. 55.

⁵⁹ Dz. Urz. WRN Kraków, 1961, nr 16, poz. 228.

⁶⁰ Dz. U. WRN w Krakowie 1954 nr 11 poz. 50.

⁶¹ Dz. Urz., WRN Kraków, 1960, nr 10, poz. 55.

podział na gromady w 1955 roku (opracowanie własne)

2. gromadę Krzczonów z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Krzczonowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Krzczonów i Zawadka, z gminy Pcim,
3. gromadę Brzezowa z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Brzezowej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Brzezowa i Kornatka, z gminy Raciechowice,
4. gromadę Zegartowice z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Zegartowicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Zegartowice, Krzesławice, Bojańczyce i Dąbie, z gminy Raciechowice,
5. gromadę Gruszów z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Gruszowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Gruszów, Kawec, Zerostawice i Sawa, z gminy Raciechowice,
6. gromadę Siepraw z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Sieprawiu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Siepraw i Łyczanka, z gminy Siepraw,
7. gromadę Gorzków z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Gorzkowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Gorzków, Byszyce i Bienkowice, z gminy Siepraw,
8. gromadę Zakliczyn z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Zakliczynie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Zakliczyn, Stojowice i Czechówka, z gminy Siepraw,
9. gromadę Skawa z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Skawie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszar dotychczasowej gromady Skawa, z gminy Skawa,
10. gromadę Skomielna Biała z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Skomielnej Białej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszar dotychczasowej gromady Skomielna Biała, z gminy Skawa,
11. gromadę Spytkowice z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Spytkowicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Spytkowice i Wysoka, z gminy Skawa,
12. gromadę Sułkowice z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Sułkowicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszar dotychczasowej gromady Sułkowice, z gminy Sułkowice,
13. gromadę Rudnik z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Rudniku; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszar dotychczasowej gromady Rudnik ad Myślenice, z gminy Sułkowice,
14. gromadę Krzywaczka z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Krzywaczu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Krzywaczka i Biertowice, z gminy Sułkowice,
15. gromadę Wola Radziszowska z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Woli Radziszowskiej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszar dotychczasowej gromady Wola Radziszowska, z gminy Sułkowice,
16. gromadę Wiśniowa z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Wiśniowie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Wiśniowa, Kobiełnik, Poznachowice Dolne i Wierzbanowa, z gminy Wiśniowa,
17. gromadę Lipnik z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Lipniku; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Lipnik i Glichow, z gminy Wiśniowa,
18. gromadę Węglówka z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Węglówce; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszar dotychczasowej gromady Węglówka, z gminy Wiśniowa,
19. gromadę Dziekanowice z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Dziekanowicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Dziekanowice, Rudnik ad Dobczyce, Niezdów i Sieraków, z gminy Gdów oraz dotychczasowej gromady Nowa Wieś, z gminy Siepraw,
20. gromadę Stadniki z siedzibą gromadzkiej rady na-

rodowej w Stadnikach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Stadniki i Stryszowa, z gminy Gdów oraz dotychczasowych gromad: Skrzynka, Kędzierzynka i Kwapinka, z gminy Raciechowice,

41. gromadę Polanka z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Polance; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszar dotychczasowej gromady Polanka, z gminy Myślenice i dotychczasowej gromady Zawada, z gminy Siepraw,
42. gromadę Trzemeśnia z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Trzemeśni; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Trzemeśnia, Łęki i Poręba, z gminy Myślenice oraz dotychczasowej gromady Zasań, z gminy Wiśniowa,
43. gromadę Tenczyn z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Tenczynie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszar dotychczasowej gromady Tenczyn, z gminy Pcim i dotychczasowej gromady Krzczów, z gminy Łętownia,
44. gromadę Raciechowice z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Raciechowicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Raciechowice, Czasław, Komorniki, Krzyworzeka i Mierz, z gminy Raciechowice oraz dotychczasowej gromady Poznachowice Górne, z gminy Wiśniowa,
45. gromadę Bysina z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Bysinie; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszar dotychczasowej gromady Bysina, z gminy Myślenice i dotychczasowej gromady Jasienica, z gminy Sułkowice.

Sekretarz Sesji:

Fajfer Tekla

Przewodniczący Sesji:

Drelichowski Józef

UCHWAŁA Nr 26/IV/54

Wojewódzkiej Rady Narodowej w Krakowie

z dnia 6 października 1954 r.

w sprawie podziału na gromady powiatu nowosądeckiego.

Na podstawie art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 25 września 1954 r. o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych (Dz. U. Nr 43, poz. 191) Wojewódzka Rada Narodowa w Krakowie uchwala, co następuje:

W powiecie nowosądeckim w województwie krakowskim tworzy się następujące gromady:

1. gromadę Barcice z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Barcicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Barcice, Barcice Dolne, Wola Krogulecka i Popowice, z gminy Stary Sącz,
2. gromadę Berest z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Bereście; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Berest, Polany i Piorunka, z gminy Tylicz, oraz dotychczasowej gromady Kamianna, z gminy Łabowa,
3. gromadę Biegonice z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Biegonicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Biegonice i Dąbrówka Polska, z gminy Nowy Sącz oraz dotychczasowych gromad: Łazy Biegonickie i Myślicz, z gminy Nawojowa,
4. gromadę Brzezna z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Brzeznej; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Brzezna i Chochorowice, z gminy Podegrodzie,
5. gromadę Chełmiec z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Chełmcu; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Chełmiec, Biczycze Dolne, Niskowa i Świniarsko, z gminy Chełmiec, oraz dotychczasowej gromady Podrzecze, z gminy Podegrodzie,
6. gromadę Chomranice z siedzibą gromadzkiej rady narodowej w Chomranicach; w skład nowoutworzonej gromady wchodzi obszary dotychczasowych gromad: Chomranice, Krasne Potockie i Wola Marcinkowska, z gminy Chełmiec,

Akt powołania gromadzkich rad narodowych z 1954 roku (Dz. U. WRN w Krakowie 1954 nr 11 poz. 50)

SPISY RADNYCH GROMADZKICH

SPISY RADNYCH GROMADZKICH NA PODSTAWIE PROTOKOŁÓW WYBORCZYCH WYBORÓW DO RAD NARODOWYCH Z LAT 1955,1958,1961,1965,1969

GROMADA LIPNIK

Kadencja 1955-1957 ⁶²	Kadencja 1958-1961 ⁶³
<p style="text-align: center;">17. Gromada Lipnik</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dudzik Stanisław 2. Gołąb Franciszek 3. Irzyk Wojciech 4. Talarek Jan 5. Szymoniak Władysław 6. Zając Maria 7. Skiba Kazimierz 8. Wójcik Jan 9. Głąb Wojciech 10. Murzyn Zofia 11. Sikora Bronisław 12. Hujdus Stefan 13. Urbanik Józef 14. Dudzik Jan 15. Lampa Stanisław <p>Powyżej winno być w pozycji 12- Hujdus Stefan. W kolejnych kadencjach nazwisko jest pisane poprawnie</p>	<p style="text-align: center;">Gromadzka Rada Narodowa w Lipniku</p> <p style="text-align: center;">Okręg wyborczy Nr 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Głąb Wojciech 2. Sikora Bronisław 3. Lampa Stanisław 4. Opióła Stanisław 5. Dudzik Stanisław 6. Irzyk Józef 7. Cygan Helena 8. Urbaniak Wincenty 9. Olesek Władysława 10. Burkat Jan 11. Lampa Józef 12. Mistarz Stanisław <p style="text-align: center;">Okręg wyborczy Nr 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Durek Czesław 2. Wójcik Jan 3. Leśniak Franciszek 4. Muniak Jan

Kadencja 1961-1965 ⁶⁴
<p>Gromadzkiej Rady Narodowej w Lipniku</p> <p>w okręgu wyborczym Nr 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dudzik Stanisław 2. Głąb Wojciech 3. Mistarz Stanisław 4. Skiba Anna 5. Gołąb Wojciech 6. Lenart Józef 7. Hujdus Stefan 8. Bednarczyk Franciszek 9. Gołąb Franciszek 10. Murzyn Władysław 11. Bardel Jan 12. Hujdus Władysława <p>w okręgu wyborczym Nr 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Durek Czesław 2. Muniak Jan 3. Dudzik Julian 4. Wójcik Jan

⁶² Dz. Urz. WRN Kraków, 1955, nr 1, poz. 7-8.

⁶³ Dz. Urz. WRN Kraków, 1958, nr 3, poz. 12.

⁶⁴ Dz. Urz. WRN Kraków, 1961, nr 7, poz. 58.

GROMADA WIŚNIOWA

Kadencja 1955-1957⁶⁵

41. Gromada Wiśniowa

1. Foszczka Maria
2. Kuchnia Władysław
3. Murzyn Jan
4. Stojek Maria
5. Gorczyca Stanisław
6. Bednarczyk Józef
7. Chobrzyński Tadeusz
8. Cap Władysław
9. Jamróż Władysław
10. Tokarz Jan
11. Dudzik Tadeusz
12. Murzyn Helena
13. Murzyn Józef
14. Polak Jan
15. Sała Tadeusz
16. Rokosz Tadeusz
17. Muła Jan
18. Gradek Anna
19. Radoń Franciszek
20. Rokosz Józef
21. Bednarczyk Stanisław
22. Poradzisz Władysław
23. Cygan Jan
24. Marcisz Bronisław
25. Błaszczak Józef
26. Jania Jan

W pozycji 17 winno być Muta Jan

⁶⁵ Dz. Urz. WRN Kraków, 1955, nr 1, poz. 7-8.

Kadencja 1958-1961 ⁶⁶	Kadencja 1961-1965 ⁶⁷
<p style="text-align: center;">Gromadzka Rada Narodowa w Wiśniowej</p> <p style="text-align: center;">Okręg wyborczy Nr 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Błaszczak Józef 2. Dobrzańska Zofia 3. Duda Wojciech 4. Drózdź Jan 5. Wierzba Jan 6. Murzyn Jan 7. Bednarczyk Józef 8. Kuchnia Władysław 9. Dudzik Józef 10. Rokosz Józef 11. Murzyn Józef 12. Dominik Mieczysław 13. Cieślik Marcin 14. Bajer Marcin 15. Kus Stanisław <p style="text-align: center;">Okręg wyborczy Nr 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dudzik Tadeusz 2. Dudzik Władysław 3. Stojek Jan 4. Morajka Władysław <p style="text-align: center;">Okręg wyborczy Nr 3</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Muta Jan 2. Tokarz Jan 3. Poradzisz Władysław 4. Cygan Jan 5. Chobrzyński Tadeusz 6. Majda Stanisław 7. Jania Jan 8. Dominik Wojciech 	<p style="text-align: center;">Gromadzkiej Rady Narodowej w Wiśniowej</p> <p style="text-align: center;">w okręgu wyborczym Nr 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Foszczka Maria 2. Błaszczak Józef 3. Wierzba Jan 4. Flak Jan 5. Dudzik Władysław 6. Morajka Władysław <p style="text-align: center;">w okręgu wyborczym Nr 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Radoń Franciszek 2. Dudzik Marcin 3. Piechowicz Stanisław 4. Rokosz Józef 5. Tokarz Stanisław 6. Drózdź Jan 7. Sawina Zofia 8. Bednarczyk Józef <p style="text-align: center;">w okręgu wyborczym Nr 3</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Cygan Jan 2. Twardosz Marcin 3. Muta Jan 4. Tokarz Jan 5. Jamróż Władysław 6. Bogacz Bronisław <p style="text-align: center;">w okręgu wyborczym Nr 4</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Podsadecki Zbigniew 2. Obajtek Władysław 3. Jasek Stanisław 4. Jasiewicz Stanisław 5. Ślósarz Andrzej 6. Poradzisz Józef 7. Pawlik Genowefa
<p style="text-align: center;">W okręgu 1 pozycja 13 winno być Ciślik Marcin</p>	

⁶⁶ Dz. Urz. WRN Kraków, 1958, nr 3, poz. 12.

⁶⁷ Dz. Urz. WRN Kraków, 1961, nr 7, poz. 58.

Kadencja 1965-1969 ⁶⁸	Kadencja 1969-1972 ⁶⁹
<p style="text-align: center;">Gromadzkiej Rady Narodowej w Wiśniowej</p> <p>w okręgu wyborczym Nr 1:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Piechowicz Stanisław 2. Rokosz Józef 3. Radoń Franciszek 4. Dudzik Władysław 5. Wierzba Jan 6. Rokosz Antoni 7. Bednarczyk Józef 8. Hebda Marian 9. Twardosz Zofia <p>w okręgu wyborczym Nr 2:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Cygan Jan 2. Tokarz Jan 3. Chobrzyński Tadeusz 4. Muta Jan 5. Jamróż Stanisław <p>w okręgu wyborczym Nr 3:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Muniak Jan 2. Durek Czesław 3. Dudzik Stanisław 4. Lampa Stanisław <p>5. Hujdus Stefan 6. Murzyn Zofia 7. Bednarczyk Franciszek</p> <p>w okręgu wyborczym Nr 4:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Drabik Józef 2. Smyksy Tadeusz 3. Drab Józef 4. Ciastoń Jan 5. Ślósarz Jan 	<p style="text-align: center;">Gromadzkiej Rady Narodowej w Wiśniowej</p> <p>w okręgu wyborczym Nr 1:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dudzik Władysław 2. Rokosz Antoni 3. Piechowicz Stanisław 4. Radoń Franciszek 5. Twardosz Zofia 6. Polak Stanisław 7. Tokarz Stanisław 8. Hujdus Aleksander 9. Bednarczyk Józef <p>w okręgu wyborczym Nr 2:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tokarz Jan 2. Cygan Jan 3. Chobrzyński Tadeusz 4. Jamróż Stanisław 5. Muta Jan <p>w okręgu wyborczym Nr 3:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Durek Czesław 2. Dudzik Stanisław 3. Talarek Jan 4. Huidus Stefan 5. Radoń Jan 6. Kuc Kazimierz 7. Muniak Jan <p>w okręgu wyborczym Nr 4:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Obajtek Władysław 2. Ślósarz Stanisław 3. Drabik Józef 4. Smyksy Tadeusz 5. Ślósarz Jan

⁶⁸ Dz. Urz. WRN Kraków, 1965, nr 10, poz. 90.

⁶⁹ Dz. Urz. WRN Kraków, 1969, nr 7, poz. 91.

GROMADA WĘGLÓWKA

Kadencja 1955-1957 ⁷⁰	Kadencja 1958-1961 ⁷¹
<div style="background-color: #f4b084; padding: 10px; margin-bottom: 10px;"> <p>40. Gromada Węglówka</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Lenart Jan 2. Zięba Andrzej 3. Ślusarz Stanisław 4. Tatara Stanisław </div> <div style="background-color: #f4b084; padding: 10px;"> <ol style="list-style-type: none"> 5. Kaleta Stanisław 6. Jasiewicz Stanisław 7. Gaweł Jan 8. Jasek Józef 9. Smyksy Tadeusz 10. Obajtek Wojciech 11. Goryl Jan 12. Grabik Józef 13. Jasek Stanisław 14. Kus Ewa </div> <p style="margin-top: 10px;">W pozycji 12 winno być Drabik Józef</p>	<div style="background-color: #f4b084; padding: 10px; margin-bottom: 10px;"> <p style="text-align: center;">Gromadzka Rada Narodowa w Węglówce</p> <p style="text-align: center;">Okręg wyborczy Nr 1</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Drabik Józef 2. Obajtek Władysław Nr d. 89 3. Obajtek Władysław Nr d. 138 4. Goryl Jan 5. Jasek Stanisław 6. Zięba Andrzej 7. Drabik Jan 8. Jasek Józef </div> <div style="background-color: #f4b084; padding: 10px;"> <p style="text-align: center;">Okręg wyborczy Nr 2</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Jasiewicz Stanisław 2. Leśniak Jan 3. Ślusarz Marcin 4. Głowacki Wojciech 5. Gaweł Władysław 6. Ślusarz Andrzej 7. Szałwia Józef </div>

⁷⁰ Dz. Urz. WRN Kraków, 1955, nr 1, poz. 7-8.

⁷¹ Dz. Urz. WRN Kraków, 1958, nr 3, poz. 12.

GMINNA RADA NARODOWA WIŚNIOWA 1973-1990

W latach 1954-1972 podstawową jednostką podziału administracyjnego kraju pozostawały gromadzkie rady narodowe (gromady). Gromady w powszechnej opinii nie sprawdzały się, zajmując się głównie poborem podatków. Powstały w czasach stalinizmu, ich celem była kolektywizacja wsi i nie przystawały do rzeczywistości lat siedemdziesiątych XX wieku.

Te sprawy omawiał VI Zjazd PZPR w 1971 roku oraz VI Plenum PZPR w 1972 roku. W początkach 1972 roku władze państwowe podjęły decyzję o powołaniu gmin – większych jednostek terytorialnych, często w granicach dawnych gmin (funkcjonujących do 1954 roku). 29 listopada 1972 roku Sejm uchwalił ustawę *O utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych*.⁷²

Władze Wojewódzkiej Rady Narodowej postanowiły powołać gminę Wiśniowa. W skład nowoutworzonej gminy Wiśniowa z siedzibą Gminnej Rady Narodowej w Wiśniowej weszły obszary sołectw: Glichów, Kobielnik, Lipnik, Poznachowice Dolne, Węglówka, Wierzbanowa i Wiśniowa.⁷³

⁷²Dz. U. 1972, nr 49, poz. 312.

⁷³ Uchwała WRN Kraków z 6 grudnia 1972 roku w sprawie utworzenia gmin w województwie krakowskim oraz ustalenia siedzib gminnych rad narodowych, Dz. Urz. WRN Kraków, 1972, nr 18, poz. 268.

- Charsznica, Chodów, Ciszowice, Dąbrowiec, Jelcza, Marcinkowice, Miechów-Charsznica, Podlesice Pierwsze, Pogwizdów, Swojczany, Szarkówka, Tczyca, Uniejów Kolonia, Uniejów Parcela, Uniejów Rędziny, Wierzbie, Witowice.
- 2) **Gołcza** z siedzibą gminnej rady narodowej w Gołczy; w skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
Adamowice, Buk, Chobędza, Cieplice, Czaple Małe, Czaple Wielkie, Gołcza, Kamienica, Krępa, Łaski Dworskie, Maków, Mostek, Przybysławice, Rzeżuśnia, Szreniawa, Trzebienice, Ułina Mała, Ułina Wielka, Wielkanoc, Wysocice, Zawadka, Zarnowica.
- 3) **Iwanowice** z siedzibą gminnej rady narodowej w Iwanowicach; w skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
Biskupice, Celiny, Damice, Grzegorzowice Małe, Grzegorzowice Wielkie, Iwanowice Dworskie, Iwanowice Włościańskie, Krasieniec Zakupny, Lesieniec, Maszków, Narama, Poskwitów, Przestańsko, Sieciechowice, Stary Krasieniec, Sulkowice, Widoma, Władysław, Zagaje, Zalesie, Zerkowice.
- 4) **Kozłów** z siedzibą gminnej rady narodowej w Kozłowie; w skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
Bogdanów, Bryzdziń, Kamionka, Karczowice, Kępie, Kozłów, Marcinowice, Przybysławice, Przysieka, Rogów, Wierzbica, Wolica.
- 5) **Książ Wielki** z siedzibą gminnej rady narodowej w Książu Wielkim; w skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
Antolka, Baczkowice, Cisła Wola, Cisie, Częstoszowice, Giebułtów, Głogowiany, Konaszówka, Krzeszówka, Książ Mały, Książ Mały-Kolonia, Książ Wielki, Łazy, Małyszów, Mianocice, Moczydło, Rzędowice, Tochołów, Trzonów, Wielka Wieś, Zaryszyn.
- 6) **Miechów** z siedzibą gminnej rady narodowej w Miechowie; w skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
Biskupice, Brzuchania, Bukowska Wola, Celiny Przesławickie, Dziewięcioły, Falniów, Glinica, Jaksice, Kalina Lisiniec, Kalina Mała, Kalina Rędziny, Kamieńcycze, Komorów, Nasiechowice, Parkoszowice, Podleśna Wola, Podmiejska Wola, Pojałowice, Poradów, Przesławice, Pstroszyce Pierwsze, Pstroszyce Drugie, Siedliska, Ślawice Szlacheckie, Strzeżów Pierwszy, Strzeżów Drugi, Szczepanowice, Widnica, Wielki Dół, Wymysłów, Zagorzycze, Zarogów.
- 7) **Raclawice** z siedzibą gminnej rady narodowej w Raclawicach; w skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
Dale, Dosłońce, Dziemierzycze, Głupczów, Górka Kościelowska, Góry Miechowskie, Janowiczki, Klonów, Kościelów, Marchocice, Miroszów, Raclawice.
- 8) **Ślaboszew** z siedzibą gminnej rady narodowej w Ślaboszewie; w skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
Buszków, Grzymałów, Ilkowice, Janowice, Jazdowice, Kalina Wielka, Kropidło, Maciejów, Nieszków, Rasówek, Rędziny Borek, Rędziny Zbigalskie, Rzemiedzice, Ślaboszew, Słupów, Śladów, Święcice, Wymysłów, Zagorzany, Zbigały.
- 9) **Siomniki** z siedzibą gminnej rady narodowej w Siomnikach; w skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
Brończycze, Czechy, Janikowice, Januszowice, Kaciec, Kępa, Lipna Wola, Miłocice, Muniakowice, Niedźwiedź, Orłów, Polanowice, Prandocin, Prandocin-Ily, Prandocin-Wysiółek, Ratajów, Smroków, Szczepanowice, Trątnowice, Waganowice, Wesoła, Wężeńców, Zaborze, Zagaje Smrokowskie.
- § 8. W powiecie myślenickim, województwie krakowskim tworzy się następujące gminy:
- 1) **Dobczyce** z siedzibą gminnej rady narodowej w Dobczycach; w skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
Brzączowice, Brzezowa, Dziekanowice, Kędzierzynka, Kornatka, Niezdów, Nowa Wieś, Rudnik, Sieraków, Skrzyńka, Stadniki, Stojowice.
- 2) **Gdów** z siedzibą gminnej rady narodowej w Gdowie; w skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
Bilczyce, Falkowice, Gdów, Hucisko, Kunice, Liplas, Niżowa, Podolany, Stryszowa, Winiary, Zagórzany, Zalesiany, Zręczyce.
- 3) **Lubień** z siedzibą gminnej rady narodowej w Lubniu; w skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
Krzeczów, Lubień, Skomiela Biała, Tenczyn.
- 4) **Myślenice** z siedzibą gminnej rady narodowej w Myślenicach; w skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
Bęczarka, Borzęta, Bysina, Drogina, Głogoczów, Jasienica, Jawornik, Krzyszkowice, Łęki, Osieczany, Polanka, Poręba, Trzemeśnia, Zasań, Zawada.
- 5) **Peim** z siedzibą gminnej rady narodowej w Peimiu; w skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
Peim, Stróża, Trzebrunia.
- 6) **Raciechowice** z siedzibą gminnej rady narodowej w Raciechowicach; w skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
Bojańczyce, Czasław, Dąbie, Gruszów, Kawec, Komorniki, Krzesławice, Krzyworzeka, Kwapinka, Mierzeń, Poznachowice Górne, Raciechowice, Sawa, Zegartowice, Zerosławice.
- 7) **Siepraw** z siedzibą gminnej rady narodowej w Sieprawiu; w skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
Czechówka, Łyczanka, Siepraw, Zakliczyn.
- 8) **Sułkowice** z siedzibą gminnej rady narodowej w Sułkowicach; w skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
Biertowice, Harbutowice, Krzywaczka, Rudnik.
- 9) **Tokarnia** z siedzibą gminnej rady narodowej w Tokarni; w skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
Bogdanówka, Krzczonów, Skomiela Czarna, Tokarnia, Więciórka, Zawadka.
- 10) **Wiśniowa** z siedzibą gminnej rady narodowej w Wiśniowie; w skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:
Glichów, Kobielnik, Lipnik, Poznachowice Dolne, Węglówka, Wierzbanowa, Wiśniowa.
- § 9. W powiecie nowosądeckim, województwie krakowskim tworzy się następujące gminy:
- 1) **Chełmiec** z siedzibą gminnej rady narodowej w Chełmciu; w skład nowoutworzonej gminy wchodzi obszary sołectw:

Akt powołania gminy Wiśniowa (Dz. Urz. WRN Kraków, 1972, nr 18, poz. 268)

Według ustawy o gminach, gminne rady narodowe pozostawały *organem władzy państwowej i podstawowym organem samorządu społecznego na terenie gminy*. Dalej ustawa głosiła: *Gminna rada narodowa zapewnia wykonanie na terenie gminy zadań państwowych, wzrost i unowocześnienie produkcji, ze szczególnym uwzględnieniem produkcji rolnej, rozwój gospodarczy, społeczny i kulturalny gminy, zaspokajanie potrzeb bytowych ludności oraz umocnienie dyscypliny społecznej.*⁷⁴

Nowa ustawa o samorządzie gminnym wprowadziła dość rewolucyjne zmiany w PRL-u. Wprowadzono wyraźny podział między funkcjami stanowiącymi i wykonawczymi (do tej pory istniała jedność w postaci prezydium gromadzkich rad narodowych).

Organem uchwałodawczym stała się gminna rada narodowa. Liczyła ona od 20 do 50 radnych.

Rada narodowa funkcjonowała w oparciu o uchwalony przez siebie regulamin. Obradowała na sesjach (co 1-2 miesiące), na których podejmowała uchwały, które jako organ wykonawczy realizował naczelnik gminy.

Gminna rada spośród siebie wybierała prezydium i komisje. Przewodniczącym rady zostawał, od 1974 roku, pierwszy sekretarz gminnego komitetu PZPR. Bardzo ważną rolę w gminie odgrywał przewodniczący GRN, który nadzorował również naczelnika gminy. Przewodniczący GRN, jego zastępcy i szefowie komisji tworzyli prezydium gminnej rady narodowej. Prezydium gminnej rady narodowej reprezentowało GRN na zewnątrz.

Wybory do gminnych rad narodowych przeprowadzono po raz pierwszy w dniu 9 grudnia 1973 roku. Dlatego też początkowo w gminnych radach narodowych zasiadali dawni radni gromadscy (styczeń-listopad 1973). Wybory do rad narodowych przeprowadzono następnie: 5 lutego 1978 roku, 17 czerwca 1984 roku i 19 czerwca 1988 roku.⁷⁵

Gminne rady narodowe powoływały komisje gminne. Komisje zbierały się cyklicznie omawiając szczegółowe problemy gminne (np. komisja rolnictwa).

Nowością w systemie gminnym było powołanie urzędu gminy. Był to *terenowy organ administracji państwowej do wykonywania zadań naczelnika gminy*. Naczelnik gminy był powoływany i odwoływany przez wojewodę. Gminna rada narodowa mogła tylko wyrażać niewiążącą opinię o kandydaturze.⁷⁶

Według rozporządzenia dotyczącego uprawnień organów wykonawczych w gminie⁷⁷ *naczelnik gminy wykonuje swoje zadania przy pomocy podległego mu urzędu gminy i kierowników zakładów podporządkowanych gminnej radzie narodowej.*⁷⁸

Urząd gminy zasadniczo dzielił się na trzy części: biuro urzędu, gminną służbę rolną i urząd stanu cywilnego. Urząd gminy podzielony był na referaty kierowane przez sekretarza biura urzędu gminy. Ważną pozycję zajmował główny księgowy gminy.⁷⁹

⁷⁴Dz. U. 1972, nr 49, poz. 312.

⁷⁵Dz. Urz. WRN Poznań 1973, nr 20, poz. 289, Dz. Urz. WRN Poznań 1978, nr 2, poz. 3, Dz. Urz. Województwa Poznańskiego 1984, nr 1, poz. 1, Dz. Urz. Województwa Poznańskiego 1988, nr 12, poz. 144.

⁷⁶Dz. U. 1972, nr 49, poz. 312.

⁷⁷Tamże, poz. 315.

⁷⁸Tamże.

⁷⁹Tamże.

Gminna służba rolna (GSR) kierowana była przez kierownika. GSR tworzył zespół kilku osób sprawujący nadzór nad rolnictwem w gminie i organizujący jego sprawy.⁸⁰

W ramach urzędu gminy funkcjonował urząd stanu cywilnego na czele z kierownikiem.⁸¹

Urząd Gminy Wiśniowa rozpoczął pracę 1 stycznia 1973 roku na mocy ustawy z 29 listopada 1972 roku *O utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych*.⁸² Urząd funkcjonował w oparciu o Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 listopada 1972 r. *w sprawie zakresu działania naczelnika gminy, organizacji i zadań urzędu gminy oraz niektórych spraw pracowniczych*.⁸³

Gminnej radzie narodowej podlegały wszelkie instytucje gospodarcze i państwowe na terenie gminy (np. GS SCh i posterunki MO). Miały one obowiązek składania sprawozdań. Gminy stały się z zamierzenia okręgiem samowystarczalnym dla wsi. Na jego terenie działała Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska, zbiorcza szkoła gminna, biblioteka gminna, gminny ośrodek zdrowia, spółdzielnia kółek rolniczych itp.⁸⁴

Z początkiem czerwca 1975 roku weszła w życie reforma administracji ustanawiająca dwustopniowy podział (zamiast trzystopniowego). Zlikwidowano powiaty, tworząc jednocześnie nowe, mniejsze województwa (zamiast 17 województw – 49).

Gmina Wiśniowa została włączona w skład województwa krakowskiego (małego).⁸⁵

Lata siedemdziesiąte był to okres wielkich zmian epoki Edwarda Gierka.

Na polskiej wsi zaczęto doceniać młodych, prężnych rolników. Po raz pierwszy od lat wieś nie czuła się wykorzystywana przez władze. Rolnicy mogli nabyć maszyny rolnicze. Zniesiono uciążliwe obowiązkowe dostawy, sklepy zostały lepiej zaopatrzone. Wprowadzono bezpłatne ubezpieczenia zdrowotne dla rolników. Powstało wiele nowych murowanych domów i budynków gospodarczych. Przez wielu starszych ludzi na wsi okres ten jest bardzo dobrze wspominany. Po latach upokorzeń i ciężkiego życia na wsi dużo się zmieniło.

Początkowy entuzjazm epoki Edwarda Gierka zakończył się w drugiej połowie lat siedemdziesiątych kryzysem gospodarczym. Sposobem na przezwycięzenie kryzysu było powołanie Gminnych Komisji Kontroli Społecznych w każdej gminie w sierpniu 1978 roku. Tropiły one nieprawidłowości w dystrybucji dóbr, ale niewiele to pomogło.

Latem 1980 roku wiele zakładów pracy rozpoczęło strajki. Doprowadziło to do zalegalizowania ruchu „Solidarności” (wrzesień 1980).

13 grudnia 1981 roku wprowadzono stan wojenny. Działalność gminnych rad narodowych została tymczasowo zawieszona. Wznowiły działalność wiosną 1982 roku.

W 1982 roku powinny były się odbyć wybory do rad narodowych, lecz z uwagi na stan wojenny przełożono je na rok 1984.

Po zniesieniu stanu wojennego władze postanowiły coś zmienić na terenach wiejskich, aby spacyfikować nienajlepsze nastroje. Ustawa z 20 lipca 1983 roku *o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego*⁸⁶ powołała nowe instytucje na kształt samorządu

⁸⁰Tamże.

⁸¹Tamże.

⁸²Tamże.

⁸³Tamże.

⁸⁴Dz. U. 1972, nr 49, poz. 312.

⁸⁵Dz. U. 1975, nr 17, poz. 92.

⁸⁶Dz. U. 1983, nr 41, poz. 185.

terytorialnego (na przykład rady sołeckie). Każde sołectwo stało się jednostką samorządu wiejskiego. Nie był to samorząd w pełnym tego słowa znaczeniu. Przepisy były dość pokręte i różnie je interpretowano. Samorząd wiejski otrzymał prawo do dysponowania własnymi funduszami, ale nie uzyskał osobowości prawnej. Zebrania wiejskie decydowały o sprawach lokalnych, powoływały sołtysa i radę sołecką jako organy wykonawcze. Na czele rady mógł stać przewodniczący rady sołeckiej, ale często kierował nią sołtys, pełniący jednocześnie funkcję przewodniczącego rady sołeckiej. Główną osobą reprezentującą samorząd wiejski stawał się przewodniczący rady sołeckiej. Prawo zwoływania zebrań wiejskich przysługiwało radzie sołeckiej na wniosek 1/5 pełnoletnich mieszkańców sołectwa. Sołectwo mogło uchwalić swój statut i powoływać komisje. Nadzór nad samorządem wiejskim sprawowała rada narodowa i naczelnik. Nowa ustawa obligowała naczelnika gminy i GRN do respektowania uchwał zebrań wiejskich. Wszelkie sprawy dotyczące poszczególnych wsi musiały być ustalane z danym samorządem wiejskim. Wybory do rad sołeckich przeprowadzono jesienią 1984 roku, natomiast kolejne jesienią 1988 roku.

W dniu 19 czerwca 1988 roku przeprowadzono ostatnie wybory do rad narodowych w Polsce. Ogłoszono po raz pierwszy prawdziwe wyniki frekwencji, które były bardzo niskie.

Zmiany zapoczątkowane w 1989 roku doprowadziły do uchwalenia nowej ustawy o samorządzie gminnym, który nadał samorządność dotychczas istniejącym gminom. Z końcem kwietnia 1990 roku zakończyła się przed terminem kadencja rad narodowych.

Rozpoczął się nowy etap w historii gminy Wiśniowa.

Naczelnik gminy formalnie zakończył działalność z końcem kwietnia 1990 roku. W okresie przejściowym, do czasu powołania nowych władz gminy (czerwiec 1990) pełniącym obowiązki wójta był dawny naczelnik gminy.

**SPIS RADNYCH GMINNYCH NA PODSTAWIE PROTOKOŁÓW WYBORCZYCH
WYBORÓW DO RAD NARODOWYCH Z LAT 1973,1978,1984 i 1988**

Kadencja 1973-1977⁸⁷	Kadencja 1978-1984⁸⁸
<p align="center">Gminnej Rady Narodowej w Wiśniowej:</p> <p>w okręgu wyborczym Nr 1:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Jasek Anna 2. Durek Czesław 3. Kowal Zofia 4. Kaczmarczyk Zofia <p>w okręgu wyborczym Nr 2:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Talarek Jan 2. Cygan Józef 3. Radoń Jan <p>w okręgu wyborczym Nr 3:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tokarz Jan Nr d. 33 2. Galia Franciszka 3. Kus Stanisław 4. Poradzisz Jan <p>w okręgu wyborczym Nr 4:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Jasek Wiktonia 2. Smyksy Tadeusz 3. Poradzisz Stanisław 4. Wieszka Zofia 5. Swalarz Józef <p>w okręgu wyborczym Nr 5:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Rokosz Antoni 2. Furman Maria 3. Rokosz Bronisław 4. Dominik Janina <p>w okręgu wyborczym Nr 6:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Radoń Franciszek 2. Piechowicz Stanisław 3. Piotrowska Władysława 4. Murzyn Józef 5. Jamróz Stanisław 	<p>Kus Aleksander, Leszczyńska Zofia, Drabik Kazimierz, Smyksy Tadeusz, Leszczyńska Genowefa, Ślósarz Bolesław, Piszczek Józef, Poradzisz Jan, Tokarz Jan, Pazdur Stanisław, Galia Franciszka, Radoń Franciszek, Murzyn Józef, Polak Kazimierz, Węglarz Jacek, Dominik Władysława, Polak Stanisław, Piechowicz Stanisław, Rokosz Antoni, Szymoniak Julian, Morajka Cecylia, Dominik Stanisław, Durek Czesław, Jasek Anna, Piotrowska Władysława, Hujdus Stefan, Dudzik Stanisław, Cygan Józef, Irzyk Stanisława, Głąb Wojciech</p>

⁸⁷ Dziennik Urzędowy WRN Kraków, 1973, nr 18, poz. 140.

⁸⁸ Dz. Urzędowy Rady Narodowej Miasta Krakowa, 1978, nr 4, poz. 8.

Kadencja 1984-1988⁸⁹	Kadencja 1988-1990⁹⁰
<p>Gaweł Roman, Jakubasz Zofia, Jasek Józef, Drabik Kazimierz, Leszczyńska Zofia, Filipek Kazimierz, Kus Stanisław, Knapczyk Stanisław, Cieślik Janina, Pazdur Stanisław, Konieczny Kazimierz, Piechowicz Stanisław, Gorczyca Stanisław, Wójcik Stanisław, Wolnik Zdzisław, Polak Stanisław, Szymonik Julian, Łabędź Jan, Grabacki Stanisław, Piszczek Józef, Polak Kazimiera, Jasek Anna, Piotrowska Władysława, Szymoniak Józef, Świerszcz Jan, Jasek Aleksander, Flaga Stanisław, Hujdus Stefan, Radoń Jan, Skiba Waclaw</p>	<p>Gaweł Roman, Leszczyńska Zofia, Smyksy Tadeusz, Obajtek Anna, Lis Anna, Drabik Jan, Stawosz Władysław, Podmokła Anna, Wolnik Zdzisław, Burkat Józef, Polak Stanisław, Kurek Stefan Dybeł Jan, Sawicka Maria, Kowal Krzysztof Leśniak Stanisław, Czerwińska Stanisława, Jamróz Stanisław, Radoń Jan, Urbaniak Władysława, Stalmach Stanisław, Skiba Waclaw, Dybeł Antoni, Pałka Józef, Flaga Stanisław,</p>

⁸⁹ Dz. Urz. Województwa Krakowskiego, 1984, nr 1, poz. 1.

⁹⁰ Dz. Urz. Województwa Krakowskiego, 1988, nr 17, poz. 34.

WSPÓŁCZESNA GMINA WIŚNIOWA

W dniu 27 maja 1990 roku weszła w życie nowa ustawa o samorządzie gminnym z 8 marca 1990 roku.⁹¹ Tego dnia przeprowadzono pierwsze wybory do rad gminnych.

Ustawa nadała samorząd i osobowość prawną gminom. Funkcję uchwałodawczą stanowi rada gminy wybierana w wyborach powszechnych. Organem wykonawczym był początkowo zarząd gminy na czele z wójtem wybierany przez radę gminy. Od 2002 roku organem wykonawczym w gminie jest jednoosobowo wójt wybierany przez mieszkańców gminy w bezpośrednich wyborach.

Pierwsza kadencja rad gminnych (1990-1994) była okresem wielu, niekiedy dość burzliwych i zaskakujących zmian. Wszyscy uczyli się demokracji lokalnej.

Wybory do rad gminnych przeprowadzono 19 czerwca 1994 roku (kadencja 1994-1998), 11 października 1998 (kadencja 1998-2002), 27 października 2002 (kadencja 2002-2006, tego dnia po raz pierwszy wybierano bezpośrednio wójtów gmin), 12 listopada 2006 (kadencja 2006-2010) oraz 21 listopada 2010 roku (obecna kadencja 2010-2014).

Do końca 1998 roku gmina Wiśniowa wchodziła w skład województwa krakowskiego. Z dniem 1 stycznia 1999 roku, w związku z reformą administracyjną, została włączona do województwa małopolskiego i powiatu myślenickiego.⁹²

WÓJTOWIE GMINY WIŚNIOWA PO 1990 ROKU:

Nazwisko i imię	Okres urzędowania
Zębala Bronisław	1990-1994
Lampa Stanisław	1994-2000
Murzyn Julian	2000-2010
Stalmach Wiesław	2010-

Liczba mieszkańców Gminy Wiśniowa na dzień 23 grudnia 2013 r.

Miejscowość	Liczba mieszkańców	Uwagi
Glichów	435	
Kobielnik	475	
Lipnik	1621	
Poznachowice Dolne	504	
Węglówka	1290	
Wierzbanowa	663	
Wiśniowa	2177	
Razem:	7.165	

⁹¹ Dziennik Ustaw z 1990 roku, nr 16, poz. 95.

⁹² Dz.U. 1998 nr 96 poz. 603

ANEKS – PRZYNALEŻNOŚĆ ADMINISTRACYJNA SOŁECTW

Miejscowość	Przynależność administracyjna
Glichów	Do 1933 roku samodzielna gmina, w latach 1933-1942 do gminy Wiśniowa, w latach 1942-1945 do gminy Raciechowice, w latach 1945-1954 do gminy Wiśniowa, w latach 1954-1960 do gromady Lipnik, w latach 1961-1972 do gromady Wiśniowa, od 1973 roku do gminy Wiśniowa
Kobielnik	Do 1933 roku samodzielna gmina, w latach 1933-1942 do gminy Wiśniowa, w latach 1942-1945 do gminy Raciechowice, w latach 1945-1954 do gminy Wiśniowa, w latach 1954-1972 do gromady Wiśniowa, od 1973 roku do gminy Wiśniowa
Lipnik	Do 1933 roku samodzielna gmina, w latach 1933-1942 do gminy Wiśniowa, w latach 1954-1960 do gromady Lipnik, w latach 1961-1972 do gromady Wiśniowa od 1973 roku do gminy Wiśniowa
Poznachowice Dolne	Do 1933 roku samodzielna gmina, w latach 1933-1942 do gminy Wiśniowa, w latach 1942-1945 do gminy Raciechowice, w latach 1945-1954 do gminy Wiśniowa, w latach 1954-1972 do gromady Wiśniowa, od 1973 roku do gminy Wiśniowa
Węglówka	Do 1933 roku samodzielna gmina, w latach 1933-1954 do gminy Wiśniowa, w latach 1954-1960 do gromady Węglówka, w latach 1961-1972 do gromady Wiśniowa, od 1973 roku do gminy Wiśniowa
Wierzbanowa	Do 1933 roku samodzielna gmina, w latach 1933-1942 do gminy Wiśniowa, w latach 1942-1945 do gminy Raciechowice, w latach 1945-1954 do gminy Wiśniowa, w latach 1954-1972 do gromady Wiśniowa, od 1973 roku do gminy Wiśniowa
Wiśniówka	Do 1933 roku samodzielna gmina, w latach 1933-1942 do gminy Wiśniowa, w latach 1942-1945 do gminy Raciechowice, w latach 1945-1954 do gminy Wiśniowa, w latach 1954-1972 do gromady Wiśniowa, od 1973 roku do gminy Wiśniowa

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

- Dzienniki Urzędowe Wojewódzkiej Rady Narodowej w Krakowie, 1954-1971.
Dzienniki Ustaw (Dziennik Ustaw Państwa Polskiego), 1918-1998
Powszechny sumaryczny spis ludności z dnia 14 lutego 1946 roku, Warszawa 1947.
Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, nakładem GUS, Warszawa 1925.
Krakowski Dziennik Wojewódzki 1934.
Wykaz gromad PRL według stanu z 1 lipca 1952 roku, Warszawa 1952.

OPRACOWANIA

- Ćwik W. Reder, *Lubelszczyzna – dzieje rozwoju terytorialnego, podziałów administracyjnych i ustroju władz*, Lublin 1977.
Gałąj Dyżma, *Samorząd wiejski w PRL*, Warszawa 1978
Gończar M., *Samorząd wsi – historia i nowe możliwości*, Warszawa 1990.
Kallas M., *Historia Ustroju Polski*, Warszawa 2001.
Landau Z., Roszkowski W., *Polityka gospodarcza II i PRL*, Warszawa 1995.
Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej, spis powszechny z 1921 roku, woj. krakowskie, Warszawa 1925.
Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Wawelskiego. Tomy I-XIV. Warszawa 1880-1902.

Spis treści

WSTĘP.....	2
GMINY WOKÓŁ WIŚNIOWEJ NA PRZEŁOMIE XIX I XX WIEKU	3
GMINY W OKOLICY WIEŚNIOWEJ W II RZECZPOSPOLITEJ	10
II WOJNA ŚWIATOWA	25
GMINNE RADY NARODOWE 1945-1954.....	29
GROMADZKIE RADY NARODOWE	34
GROMADA LIPNIK 1954-1961	37
GROMADA WIŚNIOWA 1954-1972.....	38
GROMADA WĘGLÓWKA 1954-1960.....	38
GMINNA RADA NARODOWA WIŚNIOWA 1973-1990.....	46
WSPÓŁCZESNA GMINA WIŚNIOWA	53
ANEKS – PRZYNALEŻNOŚĆ ADMINISTRACYJNA SOŁECTW.....	54
BIBLIOGRAFIA.....	55